

Insentiver for fusjon - Står Norges sparebanksektor foran en ny fusjonsbølge?

En empirisk studie av sparebanksektoren i Norge

Alexander Norbeck og Adrian Panic

Veileder: André Wattø Sjuve

Masterutredning i Økonomi og Administrasjon

Hovedprofil i Finansiell Økonomi

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer innestår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Forord

Denne masterutredningen representerer det avsluttende arbeidet for våre studier i finansiell økonomi ved Norges Handelshøyskole. Vi har undersøkt hvordan sparebanksektoren har utviklet seg, hvilke insentiver sparebanker har for å fusjonere og hvorvidt vi står ovenfor større strukturelle endringer i sektoren. Den sterke interessen vi har for finansmarkedene, kombinert med den begrensede forskningslitteraturen om sparebanker, gjorde at vi ønsket å undersøke sparebanksektoren nærmere.

Først og fremst ønsker vi å rette en takk til André Wattø Sjuve for verdifulle samtaler og veiledninger i løpet av semesteret. Vi vil også takke for faglig innspill og drøftinger fra ledere i Sparebank 1 Markets og Arctic Securities gjennom høsten. En hjertelig takk går også til våre venner og familie for deres vedvarende støtte og verdifulle tilbakemeldinger.

Norges Handelshøyskole

Bergen, desember 2023

Alexander Norbeck

Adrian Panic

Sammendrag

I denne masteroppgaven undersøker vi de økonomiske insentivene for sparebanker til å gjennomføre fusjoner, og vurderer sannsynligheten for betydelige strukturelle endringer i sparebanksektoren. For å besvare problemstillingen, anvender vi et datagrunnlag som består av årsregnskapene til alle norske sparebanker i perioden 2013 til 2022. Vi undersøker hvordan viktige økonomiske nøkkeltall påvirkes av en økning i forvaltningskapital for å forstå effekten av fusjoner. I tillegg ser vi på hvordan tidligere fusjoner har påvirket sparebankene. Videre utfører vi en kvalitativ analyse av sparebanksektoren for å undersøke bransje- og makroøkonomiske forhold som påvirker fusjonsaktiviteten. Til slutt knytter vi dette sammen for å vurdere om vi står overfor en bølge av fusjoner.

Analysen avdekker økonomiske insentiver for fusjoner i sparebanksektoren. Det observeres en klar sammenheng mellom kostnadseffektivitet og størrelsen på sparebanken. Kostnadsandelen for større sparebanker er generelt lavere, hvor stordriftsfordeler, automatisering og digitalisering fremstår som viktige drivere. Samtidig utgjør risikomodellen et vesentlig skille mellom sparebankene, der større aktører oppnår høyere avkastning på egenkapitalen og samtidig har lavere kapitaldekning enn de mindre sparebankene. Analysen indikerer at sparebankenes distinkte eierstruktur spiller en viktig rolle i fusjonsprosessen, og at det ikke nødvendigvis bare er økonomiske og regulatoriske insentiver som avgjør om vi vil se en fusjonsbølge de kommende årene.

Vår konklusjon understreker at selv om økonomiske og regulatoriske insentiver er en primær drivkraft for bankfusjoner, må man også nøye vurdere samfunnsmessige og lokale faktorer som spiller en vesentlig rolle i bankenes strategiske beslutningsprosesser. Sparebanker, drevet av samfunnsansvar, kan prioritere lokale behov og tjenester, noe som skaper en treghet mot omfattende konsolidering. Dermed er det ikke sikkert at den rasjonelle økonomiske tilnærmingen alene vil definere fremtiden for Norges banklandskap. Utredningen konkluderer med at en vesentlig økonomisk nedtur, som fører til redusert lønnsomhet, vil være en avgjørende forutsetning for at en fusjonsbølge vil inntreffe.

Innholdsfortegnelse

1.	INNLEDNING	1
1.1	BAKGRUNN OG MOTIVASJON	1
1.2	UTLEDNING AV PROBLEMSTILLING	2
1.3	STRUKTUR	3
2.	SPAREBANKSEKTOREN	4
2.1	SPAREBANKER I NORGE: EN HISTORISK OVERSIKT	4
2.1.1	<i>Områdekomiteen</i>	5
2.1.2	<i>Planleggingskomiteen</i>	5
2.1.3	<i>Strukturutvalgskomiteen</i>	6
2.1.4	<i>Bankkrisen</i>	6
2.1.5	<i>Sparebanksektoren etter bankkrisen</i>	7
2.2	EGENKAPITALBEVIS	8
2.2.1	<i>Eierstruktur</i>	8
2.2.2	<i>Eierbrøk</i>	9
2.2.3	<i>Dekning av underskudd</i>	9
2.2.4	<i>Fordeling av overskudd og utbytte</i>	11
2.2.5	<i>Interessekonflikt</i>	11
3.	BAKGRUNN	12
3.1	TEORETISK RAMMEVERK	12
3.1.1	<i>Fusjoner</i>	12
3.1.2	<i>Synergier</i>	12
3.1.3	<i>Prinsipal agent teori</i>	13
3.2	TIDLIGERE LITTERATUR	14
4.	DATA	16
4.1	DATAINNSAMLING	16
4.1.1	<i>Bankspesifikk data</i>	16
4.1.2	<i>Makroøkonomisk data</i>	16
4.2	DATAJUSTERING	16
4.2.1	<i>Kategorisering av selskaper</i>	17
4.2.2	<i>Deskriptiv statistikk</i>	20
4.3	KONSTRUKSJON AV FIKTIVE BANKER FØR FUSJON	21
4.3.1	<i>Ekskludering av fusjoner</i>	21
5.	METODE	22
5.1	FORSKNINGSTILNÆRMING	22
5.2	METODE FOR DATAINNSAMLING	22
5.2.1	<i>Primær- og sekundærdata</i>	23
5.2.2	<i>Kvalitativ og kvantitativ metode</i>	23

5.3	REGRESJONSANALYSE.....	23
5.3.1	Valg av regresjonsmodell	24
5.3.2	Valg av avhengige variabler.....	25
5.3.3	Valg av forklaringsvariabler	26
5.3.4	Robusthet	27
6.	KVALITATIV ANALYSE	28
6.1	MAKROØKONOMISK ANALYSE	28
6.1.1	Økonomiske faktorer.....	28
6.1.2	Regulatoriske, miljømessige og politiske faktorer.....	30
6.1.3	Teknologiske faktorer	32
6.2	FEMKRAFTSMODELLEN	33
6.2.1	Trussel for nye inntredere.....	33
6.2.2	Kundenes forhandlingsmakt	34
6.2.3	Trussel for substitutter.....	34
6.2.4	Leverandørenes forhandlingsmakt	36
6.2.5	Konkurransarenaen	36
6.3	INTERNE FORSKJELLER.....	38
6.3.1	Risikomodell og kapitalkrav	38
6.3.2	Stordriftsfordeler	39
6.3.3	Allianser.....	40
6.3.4	Kundeutbytte.....	41
6.4	OPPSUMMERING	41
7.	KVALITATIV ANALYSE OG DRØFTING AV RESULTATER	43
7.1	FORVALTNINGSKAPITAL	43
7.2	FUSJONER.....	48
8.	KONKLUSJON.....	52
9.	BEGRENSNINGER OG VIDERE FORSKNING.....	54
10.	LITTERATURLISTE.....	55
	APPENDIKS.....	60
A.1	OVERSIKT OVER INKLUDERTE BANKER.....	60
A.2	OVERSIKT OVER INKLUDERTE FUSJONER.....	61
A.3	OVERSIKT OVER INKLUDERTE FORKLARINGSVARIABLER	62
A.4	DESKRIPTIV STATISTIKK	63
A.5	ROBUSTHET	64
A.6	KORRELASJONSMATRISE	69
A.7	HISTOGRAM OVER RESIDUALENE.....	70
A.8	QQ PLOTS	71

Figurer

Figur 1: Antall sparebanker 1922 til 2022	4
Figur 2: Antall årlige fusjoner	7
Figur 3: Ansiennitet for egenkapital i sparebank	8
Figur 4: Dekningsrekkefølge i sparebanker	10
Figur 5: Selskaper sortert på forvaltningskapital i 2022	18
Figur 6: Markedsandeler i finanssektoren	37
Figur 7: Allianser - størrelse og antall banker	40
Figur 8: Sammenheng mellom størrelse og lønnsomhet	44
Figur 9: Sammenheng mellom størrelse og kostnadsandel	45
Figur 10: Sammenhengen mellom størrelse og kapitalbinding	47

Tabeller

Tabell 1: Observasjoner i datasett	17
Tabell 2: Observasjoner sortert på forvaltningskapital	19
Tabell 3: Deskriptiv statistikk	20
Tabell 4: Konjunkturprognoser	29
Tabell 5: Faste effekter regresjonsanalyse 1 – 3	43
Tabell 6: Faste effekter regresjonsanalyse 4 – 6	43
Tabell 7: Statistikk for gjennomførte fusjoner	48
Tabell 8: Effekt av fusjon	49
Tabell A. 1: Hausman test	65
Tabell A. 2: Resultater Shapiro – Wilk	66
Tabell A. 3: Resultater fra VIF test	67
Tabell A. 4: Resultater fra Wooldridge test	68

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og motivasjon

Banksektoren utgjør en sentral og viktig del av det norske samfunnet, og innenfor denne sektoren spiller sparebankene en særskilt rolle. De representerer en lang tradisjon med dyp forankring i lokalsamfunnet, og er avgjørende for økonomisk utvikling og stabilitet i mange regioner. Konsolideringer har spilt en signifikant rolle i transformasjonen av sparebanksektoren. Banknæringen har vært gjennom flere omfattende regulatoriske og strukturelle endringer, og antall sparebanker har siden 1960 blitt redusert med i overkant av 85 prosent. Fusjonsaktiviteten de siste to årene¹, har reist spørsmål om vi er inne i en ny strukturell endring og gjør emnet både aktuelt og sentralt for forståelsen av sektorens nåværende og fremtidige struktur.

Sparebankene i Norge har i perioden etter finanskrisen i 2008 hatt gunstige markedsforhold, ettersom den økonomiske veksten og stabiliteten i det finansielle systemet har vært solid. Imidlertid, parallelt med disse gunstige markedsforholdene, har sektoren også stått overfor en rekke nye regulatoriske utfordringer i kjølvannet av denne globale finanskrisen. Disse reguleringene², ment å styrke finansiell stabilitet og forhindre fremtidige kriser, har påført bankene strengere kapitalkrav, økt risiko- og kontrollstyring.

Verdien av konsolideringer, og ikke minst insentivene bak disse, har vært diskutert både i Norge og internasjonalt. Analyser fra Arctic Securities (2019) antyder at mindre sparebanker i Norge har for lav forvaltningskapital og at vi står ovenfor en ny fusjonsbølge. Dette synet støttes av Baksås (2007), som fremhevet at bankstørrelse er kritisk for bankenes selvstendighet, og at små banker betrakter fusjoner som en strategisk løsning på utfordringer som nye reguleringer og teknologiske endringer. Det har blitt gjennomført en del annen forskning på sparebanker, men de fleste er kvalitative og har begrenset seg til deler av sektoren.

¹ I 2022 og 2023 ble det gjennomført seks fusjoner og signert fire intensjonsavtaler, en økning fra det historiske gjennomsnittet på to årlige fusjoner over de siste 15 årene.

² Baselkomiteen kom i 2010 med et forslag til nytt kapital- og likviditetsregelverk, i dag kjent som Basel III.

Motivasjonen bak denne utredningen er å finne ut hvilke økonomiske insentiver sparebankene har for å fusjonere. Dette bidrar til å forstå hvorfor sparebankene velger å fusjonere og kan bidra til å forklare hvorvidt vi vil se en fusjonsbølge de kommende årene. Vi vil i så måte teste ut antagelsene om at størrelse har en påvirkning på lønnsomheten, kostnadseffektiviteten og kapitaldekningen til bankene, men også undersøke om det er et underliggende press for konsolideringer i sektoren. Utredningen omfatter alle norske sparebanker i perioden fra 2013 til 2022.

1.2 Utledning av problemstilling

Formålet med denne utredningen er å utforske om det foreligger insentiver til å fusjonere og hvorvidt det er indikasjoner på en ny fusjonsbølge de kommende årene. Så vidt vi vet, finnes det ingen nylige kvantitative studier som samlet omhandler sparebanksektoren og fusjoner. Problemstillingen i denne utredningen er:

Insentiver for fusjon - Står Norges sparebanksektor foran en ny fusjonsbølge?

I utredningen vil vi benytte kvalitativ og kvantitativ analyse for å fremheve faktorer av interesse, og undersøke hvorvidt dette kan knyttes opp mot en større strukturell endring. Vi utfører to distinkte kvantitative analyser, basert på data fra alle norske sparebanker i tidsperioden 2013 til 2022. Først anvender vi en metodisk tilnærming basert på størrelsen av forvaltningskapitalen for å kategorisere sparebankene. Formålet med dette er å evaluere hvordan bankenes størrelse påvirker deres økonomiske nøkkeltall. For det andre fokuserer oppgaven på de faktiske fusjonene som har funnet sted, hvor vi analyserer sparebankenes nøkkeltall før og etter fusjon. Målet med denne analysen er å identifisere og skille ut de spesifikke endringene som kan knyttes direkte til fusjonsaktiviteten. Ved å kombinere disse kvantitative analysene med en evaluering av både de makroøkonomiske forholdene og bransjespesifikke trender, vil studien legge til rette for en interessant diskusjon om muligheten for en ny fusjonsbølge i sparebanksektoren.

1.3 Struktur

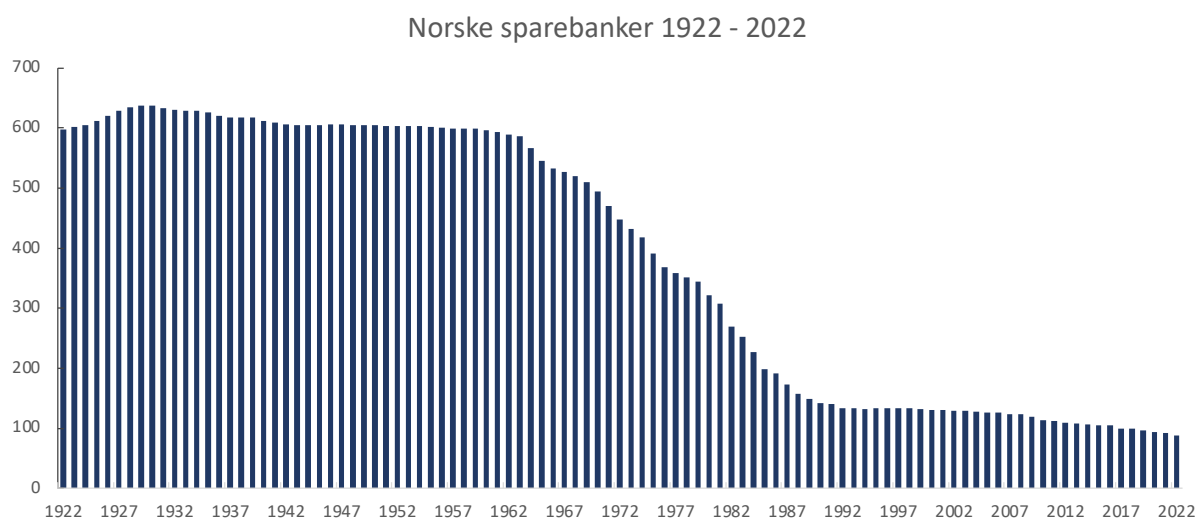
Utredningen er inndelt i ni kapitler, og strukturen for de videre kapitlene av oppgaven er som følger: Kapittel 2 tar for seg en historisk gjennomgang av sparebanksektorens utvikling over tid, inkludert en beskrivelse av strukturen og mekanismene bak egenkapitalbevis. I kapittel 3 utforsker vi tidligere forskning innenfor det aktuelle fagområdet og presenterer relevante teoretisk rammeverk. I Kapittel 4 går vi dypere inn i datagrunnlaget og justeringene som er gjort for å sikre dataenes relevans og nøyaktighet. Kapittel 5 gir en detaljert beskrivelse av metodene som anvendes i studien. Videre, i kapittel 6 presenteres en makroøkonomisk og bransjespesifikk analyse, som også inkluderer en undersøkelse av interne forskjeller i sparebanksektoren. I Kapittel 7 vil resultatene fra de kvantitative analysene bli analysert og drøftet for å vurdere hvilke implikasjoner de kan ha for fremtiden i sparebanksektoren. Kapittel 8 presenterer studiens konklusjoner som oppsummerer de viktigste funnene. Avslutningsvis, i kapittel 9, gjennomgås studiens begrensninger og forslag til videre forskning.

2. Sparebanksektoren

I dette kapitlet presenteres sparebanksektoren i Norge. Delkapittel 2.1 tar for seg en historisk gjennomgang av sparebanker, samt sentrale aspekter ved utviklingen i bransjen. I delkapittel 2.2 presenteres egenkapitalbevis og dets distinkte egenskaper.

2.1 Sparebanker i Norge: En historisk oversikt

Christiania Sparebank, etablert i Oslo i 1822, var Norges første sparebank, og utmerket seg fra andre banker gjennom sine betydelige donasjoner og bidrag til samfunnsnyttige formål (Sparebankstiftelsen DNB, 2023). I motsetning til forretningsbanker, som er aksjeselskap eid av aksjonærer, kjennetegnes sparebanker ved at de er selveiende institusjoner med samfunnskapital. Denne kapitalen er samfunnsleid og styres av bankens ledelse og styre for å støtte lokale veldedige og samfunnsnyttige tiltak, i tråd med bankens stiftelsesdokumenter og retningslinjer for samfunnsansvar. Etter opprettelsen av Christiania Sparebank fulgte andre norske byer etter, med etablering av sparebanker i Trondheim, Bergen og Drammen (Thue, 2014). Mot slutten av 1920-tallet nådde antall sparebanker i Norge en topp på 633, og dette tallet forble stabilt over 600 frem til 1960 (Farstad, 2022).

Figur 1: Antall sparebanker 1922 til 2022 (Sparebankforeningen, 2022)

2.1.1 Områdekomiteen

På 1960-tallet ble områdekomiteen opprettet, med formål om å fremme forslag til restrukturering av sparebankene i Norge. I 1967 var det 528 sparebanker, mye som følge av at små banker i nærområdet hadde fusjonert med hverandre (Sparebankforeningen, 2019). Komiteens utvalg baserte seg delvis på endringer i næringsstrukturen. Urbaniseringen på 1960-tallet medførte endringer i behovet for antall sparebanker i distriktene (Havnerås & Langerud, 2019). Samtidig så man et endret næringsliv, med behov for mer spesialisering, slik som hos forretningsbankene. Forretningsbankene var tilpasset næringslivet, både i form av størrelse og kunnskap (Sparebankforeningen, 2019).

Områdekomiteen kunngjorde i 1967 sitt forslag om å samle de 528 sparebankene til 61 sparebanker. Utgangspunktet for samlingen var en fordeling innad i Norges fylker, der hvert fylke skulle bestå av mellom en til syv sparebanker. Komiteens forslag fikk ikke umiddelbar suksess. Reduksjonen utgjorde kun 60 sparebanker i perioden fra 1967 til 1971 (Sparebankforeningen, 2019).

2.1.2 Planleggingskomiteen

I 1971 ble planleggingskomiteen etablert som en respons på den begrensede oppfølgingen som områdekomiteens forslag hadde fått i årene etter utredningen. Den nye komiteen ble tildelt et utvidet mandat, noe som reflekterte behovet for sterke regionale og distriktsbanker³. Dette behovet hadde tidligere blitt fremhevet i stortingsmeldingen om bankstrukturen i 1967-1968 (Sparebankforeningen, 2019).

Med en trend mot større forretningsbanker, så komiteen en mulighet for sparebankene til å overta distriktsbankfunksjonene. De foreslo å samordne sparebankene til større distriktsbanker som kunne dekke regionale og lokale bankbehov, med fokus på å bevare en desentralisert organisasjonsstruktur for å lette fusjonsprosessen og opprettholde lokale forbindelser. Denne tilnærmingen ble akseptert på et årsmøte i 1975, hvor det ble bestemt at det var opp til de enkelte sparebanker og distrikter å avgjøre i hvilken grad de ville følge komiteens forslag om sammenslåing. I perioden etter planleggingskomiteens forslag og frem til 1982, ble antall

³ Regionale og distriktsbanker er mindre finansinstitusjoner som primært opererer i spesifikke geografiske områder, ofte med et sterkt lokalt fokus og tilknytning til samfunnet de betjener.

sparebanker redusert til 270, hvorav de store distriktssparebankene baserte seg på komiteens forslag (Sparebankforeningen, 2019).

2.1.3 Strukturutvalgskomiteen

I 1981 ble et nytt strukturutvalg etablert for å utrede sparebankstrukturen. Strukturutvalget, konkluderte med at sparebankene burde sikre et slagkraftig, desentralisert banksystem utenom de store forretningsbankene, basert på distrikts- og fylkesbanker. Utvalget la vekt på at fusjoner ikke var formålet, men heller et middel for å sikre at hver enkelt bank hadde tilstrekkelige ressurser for å betjene sitt lokalsamfunn og tilpasse seg samfunnsendringer. Utvalget understreket at selv om større sparebankenheter var ønskelige, kunne lokale forhold tilsa at noen banker ville stå utenfor slike fusjoner, og dette synet burde respekteres (Sparebankforeningen, 2019). I perioden etter de tre nevnte utvalgene utviklet det seg flere distriktsbanker, og i forkant av bankkrisen var strukturen hos disse bankene tydelig implementert. Fra 1970 til 1988 hadde sparebankene slått seg sammen innenfor distriktene, og de ni største sparebankene hadde en markedsandel på 55 prosent, målt ved gjennomsnittlig forvaltningskapital (Sparebankforeningen, 2019).

2.1.4 Bankkrisen

Bankkrisen fra 1988 til 1992 påvirket sparebanksektorens strukturutvikling. Krisen tvang større banker til å gi opp selvstendigheten, og mindre sparebanker ble fusjonert inn i større sparebanker med støtte fra statens banksikringsfond. Dette styrket distriktsbankstrukturen ved å tilføre kriserammede banker kunder og kapital. Noen banker konverterte deler av kapitalen til aksjekapital, hvilket muliggjorde investeringer for private investorer. Dette førte til opprettelsen av egenkapitalbevis, et unikt norsk finansielt instrument (NOU 2023:6).

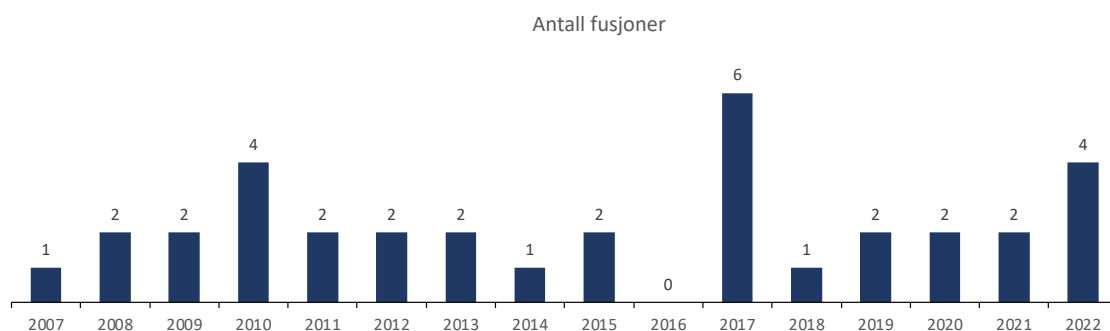
Videre førte bankkrisen til en akselerasjon av strukturutviklingen, som kulminerte med etableringen av Sparebanken NOR i 1990, en sammenslutning av flere distriktssparebanker på Østlandet. Dette reduserte antall sparebanker til 134, som i stor grad representerer den strukturen som eksisterer i dag. Slik markerer denne perioden en viktig avslutning på strukturprosessen påbegynt av de tre strukturutvalgene (Sparebankforeningen, 2019).

2.1.5 Sparebanksektoren etter bankkrisen

I etterkant av fusjonsbølgen etter bankkrisen har det vært en nedgang i antall fusjoner på årsbasis. Som en del av denne strukturelle forandringen i finanssektoren, har konseptet om allianser fremstått som et sentralt element. I motsetning til fusjoner, hvor selskaper integreres fullstendig, muliggjør allianser at sparebankene beholder både kontroll og fleksibilitet. Dette samarbeidet lar sparebankene opprettholde sin uavhengighet, blant annet i forhold til betjening av kundene sine (NOU 2000: 9). Fra 1990-tallet og frem til i dag har utviklingen innen alliansedannelser i sparebanksektoren resultert i etableringen av fem fremtredende allianser: Sparebank 1, Eika, DSS, Lokalbank, og gruppen av De samarbeidende uavhengige (Deloitte, 2022).

I løpet av de siste tiårene har regulatoriske krav innen bank- og finanssektoren gjennomgått betydelige endringer som en respons på ulike økonomiske kriser. Etter bankkrisen på 1990-tallet og den globale finanskrisen i 2008, ble det innført strengere reguleringer for å styrke finansiell stabilitet og forebygge fremtidige kriser. Dette inkluderte høyere krav til bankenes kapitaldekning, bedre risikostyring, og økt tilsyn ved finansielle transaksjoner (Lund & Nordal, 2017).

Antall sparebanker i det norske markedet har vært gjennom en signifikant reduksjon, noe som gjenspeiler den vedvarende konsolideringstrenden i sektoren. I løpet av de siste femten årene har frekvensen av fusjoner i sparebanksektoren stabilisert seg på et gjennomsnittlig nivå med to fusjoner årlig (Deloitte, 2022).

Figur 2: Antall årlige fusjoner (Sparebankforeningen, 2023)

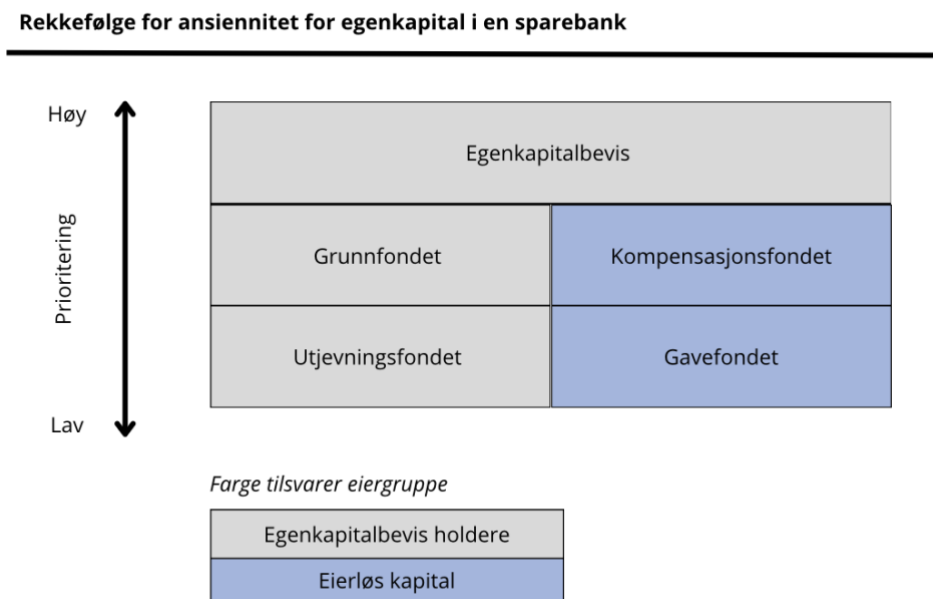
Denne utviklingen demonstrerer en struktur bestående av færre, men mer kapitalsterke sparebanker. Sektoren er preget av økt konkurranse og strammere regulatoriske rammer som følge av tidligere finansielle kriser.

2.2 Egenkapitalbevis

Egenkapitalbevis kan forklares som sparebankenes «aksje», som vil si at den innehar omtrent de samme egenskapene knyttet til avkastning og risiko. Egenkapitalbeviset representerer den delen av en bank sin kapital som er hentet gjennom kapitalmarkedene, og gir bankene muligheten til å tiltrekke seg kapital uten å omdanne seg til et tradisjonelt aksjeselskap (NOU 2009: 02).

2.2.1 Eierstruktur

Når en sparebank utsteder egenkapitalbevis, oppstår det to klart definerte eiergrupper: Den selveide kapitalen kjent som grunnfondskapital, og den innskutte kapitalen fra investorer kalt for eierandelskapital.

Figur 3: Ansiennitet for egenkapital i sparebank (Pareto Securities, 2017)

Selveiende egenkapital (grunnfondskapital)

Grunnfondskapitalen er den delen av kapitalen som tilhører sparebanken og som ikke har en eier, derav navnet selveiende egenkapital⁴. Denne kapitalen inkluderer grunnfondet, som er

⁴ Den selveiende egenkapitalen har ingen direkte eiere eller aksjonærer, men er såkalt samfunnsleid kapital. Kapitalen ble overført til banken ved etablering, for å komme lokalsamfunnet til gode. Den opparbeidede samfunnskapitalen skal komme til nytte i det geografiske området hvor kapitalen er opparbeidet, dette formidles gjennom gavefondet til sparebankstiftelsen.

den opprinnelige kapitalen ved etablering, gavefond hvor en del av tidligere overskudd settes til side for allmenntilgitt formål, og et kompensasjonsfond som håndterer overkurs ved tegning av nye egenkapitalbevis (finansforetaksloven, 2015, §10-14). I forstanderskapet⁵ vil grunnfondskapitalen ha størst stemmerett. Disse medlemmene vil bestå av interessenter valgt av kunder og ansatte i banken.

Investorers egenkapital (Eierandelskapital)

Kapitalen som hentes gjennom nye egenkapitalbevis kalles eierandelskapital (Finansdepartementet, 2009). Denne kapitalen består av to deler: overkursfondet, som representerer innskutt kapital, og utjevningsfondet. Utjevningsfondet fungerer som en finansiell buffer, som bidrar til å balansere forholdet mellom grunnfondskapital og eierandelskapital, samtidig som det opprettholder utbytte for egenkapitalbevisiere (Finansforetaksloven, 2015, §10-18). Egenkapitalbevisiere kan maksimalt ha 40 prosent av stemmeretten i forstanderskapet, uavhengig av andelen kapital de eier i banken (Finanstilsynet, 2020).

2.2.2 Eierbrøk

Innenfor rammen av eierskapsstrukturen er eierbrøken et sentralt og avgjørende konsept. Den representerer forholdet mellom grunnfondskapitalen og eierandelskapitalen. Dette spesifikke forholdet gir retningslinjer for hvordan overskuddet eller underskuddet fra et gitt regnskapsår skal fordeles mellom de respektive eiergruppene (finansforetaksloven, 2015, §10-17). Videre er det viktig å understreke at eierbrøken kan endres over tid, blant annet gjennom perioder hvor det er avvik i andel utbetalt utbytte fra de to eiergruppene. Denne dynamikken er vesentlig for å forstå balansen mellom de ulike eiergruppene, og det legges vekt på at forholdet mellom grunnfondskapital og eierandelskapital ikke kan endres vesentlig, med unntak av godkjenning fra finanstilsynet (finansforetaksloven, 2015, §10-17).

2.2.3 Dekning av underskudd

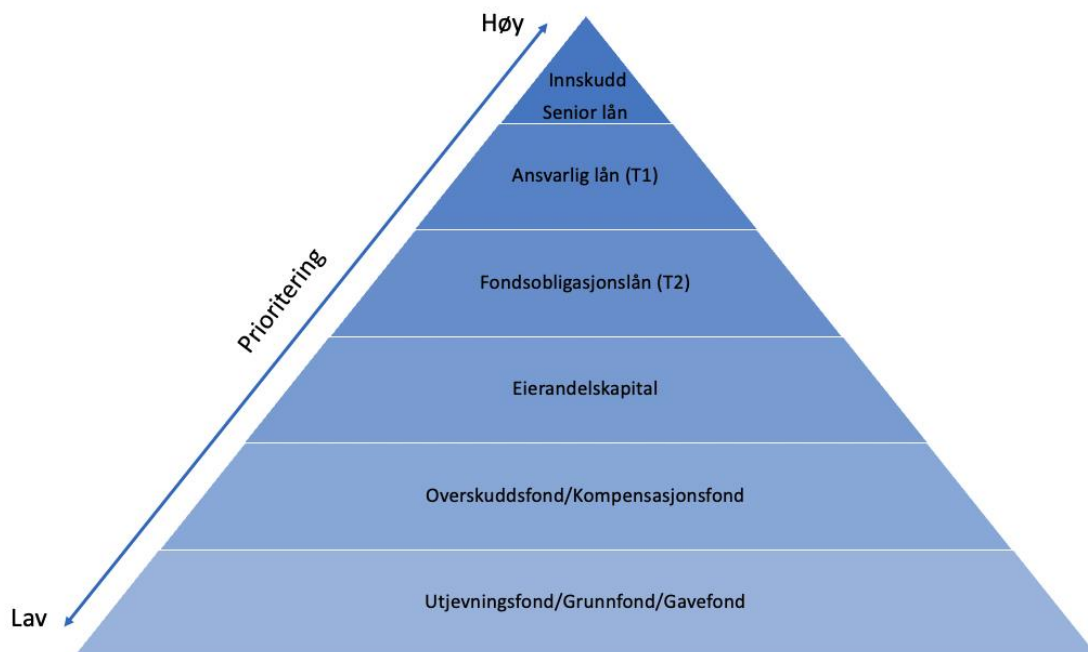
I sparebanker som har utstedt egenkapitalbevis, er dekning av underskudd annerledes enn for aksjeselskaper. Aksjonærer i aksjeselskaper deler selskapets ligningsmessige underskudd jevnt på alle aksjer i det aktuelle regnskapsåret. For sparebanker med egenkapitalbevis innehar

⁵ Forstanderskapet er bankene sitt øverste organ, dette tilsvarer generalforsamlingen i et vanlig aksjeselskap.

investorene to forskjellige typer eierskap til egenkapitalen. Eierandelskapitalen har høyere prioritet enn grunnfondskapitalen ved dekning av underskudd. Dette skyldes at egenkapitalbevisiere har begrenset innflytelse på selskapets daglige beslutninger, og denne strukturen er et resultat av dette (NOU 2009:02).

Sparebanker⁶ med underskudd i et gitt regnskapsår går gjennom en trefaset prosedyre for håndtering av underskudd. Rekkefølgen er presisert i finansforetaksloven §10-19:

1. Første trinn: Man bruker først penger fra grunnfondskapitalen og den delen av eierandelskapitalen som er mer enn det som er fastsatt i selskapets vedtekter.
2. Andre trinn: Hvis det fortsatt er underskudd etter første steg, bruker man penger fra overkursfondet og kompensasjonsfondet.
3. Tredje trinn: Hvis underskuddet vedvarer etter de to første trinnene, blir den vedtektsfestede eierandelskapitalen redusert for å dekke det resterende beløpet.

Figur 4: Dekningsrekkefølge i sparebanker (Norne Securities, 2022)

Dette medfører at egenkapitalbevisierne får et vern som begrenser nedsiderisikoen. Dette som følge av at man skal balansere ut effektene av den begrensende innflytelsen de har som aksjonær i sparebanken.

⁶ I kapittel to benyttes ordet «sparebanker» om sparebanker som har utstedt egenkapitalbevis.

2.2.4 Fordeling av overskudd og utbytte

Reglene for fordeling av overskudd og utbytte i finansforetak med utstedt egenkapitalbevis er beskrevet i finansforetaksloven §10-17. Loven har som mål å sikre en rettferdig fordeling av overskudd mellom grunnfondskapital og eierandelskapital, basert på deres relative størrelser (NOU 2009: 02). Dette prinsippet sikrer at hver kapitaltype mottar en andel av overskuddet som samsvarer med dens størrelse, noe som legger til rette for en proporsjonal fordeling av utbytte. Styret i sparebanken har ansvaret for å bestemme utbyttens nivå. Selv om de har mulighet til å ta beslutninger, er det begrensninger for å sørge for at fordelingen mellom grunnfondskapital og eierandelskapital opprettholdes rettferdig. Dette er viktig for å bevare stabiliteten i eierforholdet og tilliten til egenkapitalbevisere.

Problematikken med utvanning oppstår når den nominelle størrelsen på en av de to kapitaleierne øker mer enn den andre, slik at størrelsesforholdet mellom disse endres. Det vanligste problemet knyttet til utvanning har oppstått ved at egenkapitalbeviserne har fått sin andel betalt som utbytte, mens andelen som tilfaller grunnfondet ikke har blitt delt ut (Prop. 125 (2013-2014), 135). I kommende regnskapsår vil dermed eierandelskapitalen ha en mindre prosentandel av sparebanken sin egenkapital enn det foregående året. Dette medfører at sparebankens grunnfondskapital vil få tildelt en større andel av verdiskapningen enn egenkapitalbeviserne over tid (NOU 2009:02).

2.2.5 Interessekonflikt

Sparebankene sine to distinkte eiergrupper, kan i forstandskapet representere forskjellige syn på valgene til sparebanken. I spesielle situasjoner, som ved vurdering av en fusjon som kan være økonomisk fordelaktig, kan stemmene til den samfunnsseide kapitalen legge større vekt på bankens rolle og innvirkning i lokalsamfunnet, inkludert bevaring av arbeidsplasser og investeringer i det lokale miljøet. Dermed oppstår det et skille mellom de to eiergruppene, hvor profittmaksimering ikke nødvendigvis vektet likt.

3. Bakgrunn

Kapittel 3 innleder med en systematisk gjennomgang av relevant teoretisk rammeverk og en gjennomgang av eksisterende litteratur for sparebanker og fusjoner. I delkapittel 3.1 tar vi for oss det teoretiske rammeverket, med fusjoner, synergier og prinsippal-agent-teori som hovedpunkter. I delkapittel 3.2 gjennomgås tidligere forskning for å sette utredningen i kontekst.

3.1 Teoretisk rammeverk

3.1.1 Fusjoner

Fusjoner kan være en strategi for å styrke sin posisjon i markedet, respondere på konkurransepress, og tilpasse seg et stadig skiftende økonomisk miljø. En fusjon innebærer en sammenslåing der to eller flere selvstendige selskaper blir en enhet. Denne prosessen kan realiseres enten gjennom en oppkjøpsmekanisme, hvor ett selskap overtar et annet, eller via en fusjon der begge selskapene oppløses for å etablere en ny, felles organisasjon (Berk & DeMarzo, 2017).

Fusjoner i næringslivet kan klassifiseres i hovedsakelig tre typer, basert på forholdet mellom de involverte selskapene. Horisontale fusjoner oppstår mellom selskaper som opererer innenfor samme industri. Denne typen fusjon er vanlig når selskaper søker å utvide sin markedsandel eller oppnå stordriftsfordeler. Vertikale fusjoner involverer selskaper på forskjellige nivåer i verdikjeden, som en produsent og en leverandør, og er rettet mot å forbedre effektiviteten gjennom mer integrerte operasjoner. Konglomeratfusjoner er der selskaper fra helt ulike industrier slår seg sammen (Berk & DeMarzo, 2017). I sparebanksektoren gjennomføres det primært horisontale fusjoner, der fusjonspartnere opererer innenfor samme bransje. Samtidig har det vært tilfeller av vertikale fusjoner, der sparebanker har fusjonert med andre produktselskaper.

3.1.2 Synergier

I teorien om fusjoner legges det stor vekt på begrepet synergier. Synergier refererer til den økonomiske verdien som kan skapes når to selskaper slår seg sammen, en verdi som ikke ville eksistert om selskapene forble uavhengige (Berk & DeMarzo, 2017). Motivasjonen for å

gjennomføre fusjoner kan kategoriseres i eksterne og interne faktorer (Bogetoft & Wang, 2005). Interne motiver involverer ofte risikospredning og realisering av stordriftsfordeler. På den andre siden kan eksterne motiver inkludere ønsket om å oppnå økt markedsrett som følge av større størrelse eller rekkevidde. Det er imidlertid viktig å merke seg at synergier ikke alltid realiseres som forventet, og fusjoner kan også medføre betydelige integrasjonskostnader og ledelsesutfordringer. I sparebanksektoren ser man at synergiene som oppstår ofte er kostnads- og inntektssynergier.

Kostnadssynergier oppstår ofte gjennom effektivisering. I sparebanksektoren har nedbemanning av overlappende stillinger, nedleggelse av filialer og muligheten til delt risiko og kontrollarbeid medført betydelige kostnadseffektivitet (Berk & DeMarzo, 2017). Dette kan for eksempel ses i fusjoner der det er en betydelig overlapping av arbeidskraft eller produksjonskapasitet.

Inntektsøkende synergier kommer fra muligheter til å utvide til nye markeder, øke kundebasen, eller tilby nye eller forbedrede produkter og tjenester. Dette kan inkludere å utnytte komplementære styrker og kapasiteter fra begge selskaper for å skape en sterkere markedsposisjon (Berk & DeMarzo, 2017).

3.1.3 Prinsippal agent teori

Eierstrukturen i sparebanker gjør prinsippal-agent-teorien spesielt relevant, siden insentivene til de to ulike eiergruppene ikke alltid er sammenfallende. Dette teoretiske rammeverket fokuserer på forholdet mellom prinsippalen og agenten (Jensen & Meckling, 1976). Hovedutfordringen ligger i potensielle interessekonflikter mellom egenkapitalbevisere og den samfunnsseide kapitalen. Prinsippal-agent-teorien anerkjenner at prinsippalen (egenkapitalbeviserne) og agenten (den samfunnsseide kapitalen) kan ha ulike mål og risikotoleranse, noe som kan føre til utfordringer med styring, kontroll og optimal ressursallokering. I sparebankkonteksten kan dette manifestere seg i spenninger mellom kravet om økonomisk avkastning for egenkapitalbeviserne og den samfunnsmessige rollen som sparebanken har med å ivareta lokalsamfunnets interesser.

3.2 Tidligere litteratur

Tidligere forskning har omhandlet flere interessante problemstillinger i sparebanksektoren. Det er gjennomført enkelte studier på lønnsomhetsdrivere, samt mer kvalitative studier på strukturelle endringer. Selv om disse studiene har gitt verdifulle innsikter, er det i nyere tid ikke gjennomført kvantitative studier som dekker samtlige norske sparebanker knyttet opp mot strukturelle endringer.

Lønnsomhetsdrivere

Flere studier har blitt gjennomført for å identifisere lønnsomhetsdrivere i banksektoren. Forskingen til Bourke (1989) fremhever at større banker, med større forvaltningskapital, ofte oppnår høyere egenkapitalavkastning. Dette kan tyde på at fusjoner, som fører til større selskaper, kan bidra til økt lønnsomhet. Imidlertid balanserer Goddard, Molyneux, & Wilson (2005) dette synet ved å påpeke at lønnsomheten ikke nødvendigvis skaleres med størrelsen, og at interne styringsmekanismer er minst like viktige. Dette understreker behovet for en mer nyansert tilnærming til fusjonsstrategier, der komplementære goder og synergier mellom fusjonspartnere fremstår som nokså viktig.

Anvendeligheten av disse to internasjonale studiene kan diskuteres. For det første har internasjonale banker og norske sparebanker særegenheter som ikke er helt like, og begge studiene er gjennomført på banker før finanskrisen, en periode som medførte flere reguleringer hos bankene. Allikevel tar studiene for seg grunnleggende prinsipper for lønnsomhetsdrivere og økonomisk teori som vil være anvendbart, som stordriftsfordeler og styringsmekanismer. Derfor kan disse studiene fortsatt tilby verdifulle innsikter som vil være aktuelle for norske sparebanker.

Bachmann & Hanstad (2013) sin analyse av mellomstore og store norske sparebanker, og Nilsen (2015) sin studie av mindre norske sparebanker, viser at både størrelse og en rekke andre faktorer som produktspekter og alliansemedlemskap spiller viktige roller for lønnsomheten. Disse studiene utfyller hverandre ved å vise at det ikke er størrelsen alene, men en kombinasjon av flere faktorer som påvirker bankenes lønnsomhet.

Fusjoner

Studien utført av Humphrey og Vale (2004) gir verdifull innsikt i hvordan fusjoner påvirker kostnadsstrukturene i banksektoren. Analysen omfatter 130 norske banker i perioden fra 1987 til 1998, en tidsperiode som inkluderer den norske bankkrisen, og som var preget av mange

fusjoner. Studien skiller ikke mellom sparebanker og forretningsbanker, men konklusjonen anses som relevant. Dette skyldes at sparebankene utgjør en betydelig del av det norske bankmarkedet og deler mange operasjonelle og regulatoriske egenskaper med forretningsbanker. Den viser at fusjoner i banksektoren generelt fører til en viss grad av kostnadsbesparelser, men at effekten varierer betydelig. Et nøkkelfunn i studien er at kostnadsbesparelser oppnådd gjennom elektroniske betalingstjenester ofte er større enn de direkte besparelsene fra fusjoner. Andersen (2020) understreker betydningen av denne tolkningen ved å påpeke at automatisering og digitalisering har spilt en avgjørende rolle i kostnadseffektiviseringen i banksektoren.

I Baksås (2007) sin analyse av norske sparebankers tilpasninger til skiftende rammebetingelser, blir det tydeliggjort at bankstørrelse spiller en kritisk rolle i deres evne til selvstendighet. Studien peker på at små banker, presset av nye reguleringer og teknologiske endringer, vurderer fusjoner som en strategisk løsning. Denne tilnærmingen til fusjoner, som en respons på ytre endringer i markedet, speiler et sentralt tema i vår oppgave. Ved å se på hvordan banker fusjonerer som reaksjon på økonomiske kriser eller regulatoriske skift, gir studien dybde til forståelsen av fusjonsprosesser i finanssektoren, og antyder faktorer som kan lede til en økning i fusjonsaktivitet.

Bevermark (2019) og Havnerås & Langerud (2019) sine kvalitative studier tilbyr nyttig innsikt i fusjonsdynamikken i den norske sparebanksektoren. Bevermark sin studie av Orkla og Skagerrak Sparebank, undersøker hvilke kriterier som vektlegges ved fusjonsprosessen. Denne studien indikerer at fusjoner ofte er strategiske tiltak rettet mot større størrelse og effektivitet, med vekt på faktorer som geografisk nærhet og ansattes holdninger. Havnerås og Langerud utforsker muligheten for en økning i antall fusjoner blant norske sparebanker. Gjennom intervjuer med ledere av mindre sparebanker og bransjeeksperter, vurderes potensialet for en strukturendring i bransjen. Studien fokuserer på utfordringene bankene møter med reguleringer og teknologi, og hvordan allianser og samarbeid bidrar til å løse disse. Selv om det er fordeler med fusjoner, som effektivisering og bedre ressursbruk, indikerer funnene ikke en betydelig økning i fusjoner, dette som følge av alliansesamarbeid. Studiene baserer seg på en mer kvalitativ tilnærming, mens vår studie tar i bruk en mer kvantitativ metode. Dette åpner for muligheten til å presentere alternative synspunkter, og det vil være interessant å utforske hvilke likheter og forskjeller som avdekkes gjennom vår tilnærming.

4. Data

Dette kapitlet beskriver datagrunnlaget benyttet i masterutredningen. Datasettet danner grunnlaget for de kvantitative analysene gjennomført i utredningen. Delkapittel 4.1 presenterer de ulike datatypene som er hentet inn, og de tilhørende datakildene. Delkapittel 4.2 diskuterer justeringer og valg knyttet til datagrunnlaget. Videre, i delkapittel 4.3 tar vi for oss justeringer knyttet til fusjonsdata.

4.1 Datainnsamling

4.1.1 Bankspesifikk data

I løpet av perioden 1. januar 2013 til 31. desember 2022, ble det registrert 22 fusjoner i den norske sparebanksektoren, noe som reduserte antallet sparebanker fra 108 til 88. Vi har hentet ut data for sparebankene gjennom bankens sikringsfond, hvor samtlige norske banker rapporterer sine regnskapstall. Dette resulterer i et datasett bestående av 130 unike selskaper og 984 observasjoner.

Det er utført stikkprøver mellom datasettene hentet fra bankens sikringsfond og årsrapportene til de børsnoterte sparebankene. Resultatene av disse stikkprøvene viser ingen signifikante avvik, med unntak av mindre justeringer relatert til eierbrøk i enkelte beregninger. Disse avvikene er imidlertid minimale. Basert på denne sammenligningen konkluderer vi med at datagrunnlaget innhentet fra bankens sikringsfond er pålitelig.

4.1.2 Makroøkonomisk data

Vi har hentet ut makroøkonomiske indikatorer for hele datagrunnlaget sin tidsperiode. For å fange opp renteendringer, benytter vi årlig gjennomsnittlig styringsrente fra Norges Bank sine hjemmesider. Videre har vi hentet ut inflasjonstall og vekst i bruttonasjonalprodukt fra Norges Bank og statistisk sentralbyrå.

4.2 Datajustering

Flere av selskapene i datasettet er kun inkludert i deler av det aktuelle tidsrommet, utelukkende som følge av en fusjon mellom to eller flere sparebanker. Selskapene som fusjonerer justeres

ved at det legges inn proformatall for resultatregnskapet, som om sammenslåingen hadde skjedd med regnskapsmessig virkning fra 1. januar det gjeldene året. Informasjon om fusjoner hentes fra sparebankforeningen⁷.

Tabell 1: Observasjoner i datasett

Tabellen gir en oversikt over antall sparebanker (2) i de ulike årene (1), og hvor mange selskaper som har gjennomført fusjoner i de gitte årene (3). Av selskapene inkludert i analysen viser tabellen hvor mange av sparebankene som har utstedt egenkapitalbevis (4) og hvor mange som fortsatt er selveid (5). I rad (6) vises antall børsnoterte sparebanker.

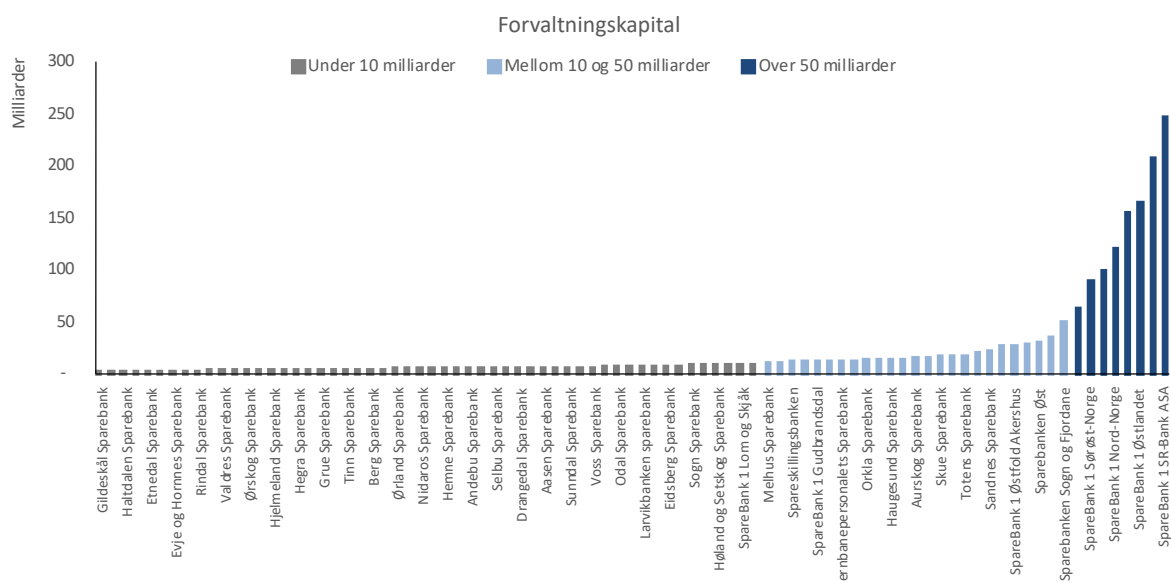
År	Sparebanker	Fusjoner	EKB	Selveid	Børsnotert
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
2013	108	2	32	75	20
2014	107	1	35	72	20
2015	105	2	40	65	20
2016	105	0	43	61	21
2017	99	6	45	54	23
2018	98	1	48	50	27
2019	95	2	51	44	29
2020	93	2	50	43	29
2021	91	2	52	39	30
2022	87	4	52	35	30

4.2.1 Kategorisering av selskaper

I regresjonsmodellene implementerer vi en kategorisering av sparebanker basert på størrelsen på deres forvaltningskapital. Denne inndelingen er sentral for vår analyse av størrelsens effekt på bankenes nøkkeltall. Vi deler bankene inn i tre kategorier: små, mellomstore og store.

⁷ Sparebankforeningen er næringsorganisasjon til sparebankene i Norge.

Denne inndelingen reflekterer ikke bare forskjeller i kapitalstørrelse, men antyder også ulike strategiske, operative og konkurrerende dynamikker som er iboende i hver kategori. Klassifiseringen av små sparebanker følger Svingen (2019) sin analyse, som indikerer at banker med en forvaltningskapital under 10 milliarder vil møte større utfordringer. Mellomstore sparebanker defineres ved å være større enn den kritiske grensen, men fortsatt mindre enn de store sparebankene som benytter en annen risikomodell.

Figur 5: Selskaper sortert etter forvaltningskapital i 2022

Små sparebanker – forvaltningskapital under 10 milliarder

Denne kategorien inkluderer banker som opererer med forvaltningskapital under 10 milliarder i det gitte året. Denne gruppen representerer hovedsaklig mindre, lokalt fokuserte enheter, hvor hovedutfordringene er knyttet til å oppnå skalaøkonomi og tilpasse seg stramme regulatoriske rammebetingelser. Deres størrelse kan også begrense deres evne til å diversifisere utlånsporteføljen i bedriftsmarkedet, noe som kan påvirke både risikoeksponering og inntjeningspotensial.

Mellomstore sparebanker – forvaltningskapital mellom 10 og 50 milliarder

Banker i denne kategorien har en forvaltningskapital som plasserer dem i et segment hvor de kan ha begynt å oppnå visse stordriftsfordeler. De kan være bedre posisjonert til å diversifisere sine utlånsaktiviteter og kan ha større kapasitet til å møte regulatoriske krav sammenlignet med mindre banker. Imidlertid kan de fortsatt stå overfor betydelige utfordringer i å konkurrere med større banker, som innehar andre regulatoriske fordeler gjennom egne risikomodeller.

Store sparebanker – forvaltningskapital over 50 milliarder

Denne gruppen omfatter sparebankene med høyest forvaltningskapital. Med sin størrelse har disse bankene potensial til å realisere omfattende stordriftsfordeler, diversifisere risiko gjennom et bredt spekter av kunder og produkttjenester, og ha en sterkere stilling i forhandling og etterlevelse av regulatoriske krav. Deres størrelse kan også gi dem mer markedsmakt og muliggjøre en større geografisk og produktmessig ekspansjon.

Ved å anvende disse tre kategoriene av forvaltningskapital, kan vi se hvordan bankene i de forskjellige kategoriene presterer. Kategoriseringen blir i videre dataanalyse definert som små, mellomstore og store selskaper basert på forvaltningskapital.

Tabell 2: Observasjoner sortert på forvaltningskapital

Tabellen gir en oversikt over antall observasjoner av sparebanker fra 2013 til 2022, klassifisert etter størrelsen på deres forvaltningskapital. En sparebank kategoriseres som liten (1) når dens gjennomsnittlige forvaltningskapital er under 10 milliarder kroner i løpet av det aktuelle året. Mellomstore (2) selskaper har en gjennomsnittlig forvaltningskapital på 10 til 50 milliarder kroner, mens store (3) selskaper har mer enn 50 milliarder i gjennomsnittlig forvaltningskapital.

År	Små (1)	Mellomstore (2)	Store (3)	Totalt (4)
2013	88	15	4	107
2014	88	13	5	106
2015	85	13	6	104
2016	85	13	6	104
2017	79	14	6	99
2018	76	16	6	98
2019	70	18	7	95
2020	64	22	7	93
2021	57	26	8	91
2022	54	25	8	87
Totalt	746	175	63	984

Vi observerer en overvekt av små selskaper i datasettet vårt. Gjennom analyseperioden ser vi en nedgang i det totale antallet sparebanker. Samtidig skifter den prosentvise fordelingen seg fra små til mellomstore selskaper i løpet av perioden. Denne endringen kan delvis forklares av veksten i forvaltningskapital hos eksisterende sparebanker, men den viser også at de fleste fusjonene i denne perioden hovedsakelig involverer små sparebanker.

4.2.2 Deskriptiv statistikk

Deskriptiv statistikk benyttes for å gi en systematisk organisering og presentasjon av datasettet i utredningen. Denne statistiske tilnærmingen gir en oversikt over hver av de bankspesifikke variablene som er inkludert i regresjonsmodellen. En fullstendig tabell er inkludert i appendiks A.4.

Tabell 3: Deskriptiv statistikk

Tabellen viser gjennomsnittlige nøkkeltall i prosent for perioden 2013 – 2022 basert på de tre kategoriene små, mellomstore og store sparebanker.

	Små	Mellomstore	Store	Gjennomsnittlig
(1) Egenkapitalavkastning	7,65	9,00	11,48	8,13
(2) Kostnadsandel	56,24	46,77	38,82	53,44
(4) Netto rentemargin	2,09	1,96	1,94	2,06
(5) Lån / Innskudd	115,67	124,22	119,34	117,43
(6) Kapitalbinding	11,22	11,94	11,10	11,34
(7) Tap på utlån	0,17	0,18	0,26	0,18
(8) Vekst i forvaltningskapital	6,97	4,86	6,11	6,54
(9) Vekst i brutto utlån til kunder	6,67	4,83	4,88	6,23
(10) Vekst i innskudd fra kunder	7,06	6,14	6,46	6,84

Deskriptiv statistikk presentert i tabell 3 gir innsiktsfulle observasjoner om nøkkeltallene i sparebanksektoren, sortert etter forvaltningskapital. Disse funnene støtter tidligere litteratur som indikerer at bankstørrelse har en innvirkning på lønnsomhet (1), som presentert i Bourkes studie fra 1989. Videre har analyser fra Bachmann og Hanstad (2013) og Humphrey og Vale (2004) drøftet hvordan kostnadseffektiviteten (2) endres med bankstørrelse, som følge av stordriftsfordeler. Netto rentemargin (4) er en alternativ lønnsomhetsindikator, som viser hvor

mye sparebankene tjener på sine utlån. De små bankene har i snitt hatt bedre rentemargin enn de store bankene, men forskjellen i rentemargin har sunket. Dette samsvarer med analytiker Øyen (2022) sin analyse av norske bankers økonomi. Videre kommer det frem at små selskaper har en høyere vekst, både knyttet til forvaltningskapital (8), utlån til kunder (9) og innskudd fra kunder (10). Bruken av deskriptiv statistikk åpner opp for innsikt og muligheter for å identifisere indikatorer som er viktige for utviklingen av regresjonsmodeller i kommende delkapitler.

4.3 Konstruksjon av fiktive banker før fusjon

I perioden før fusjonen (T_{-2} og T_{-1}) har vi to separate selskaper per fusjon i datasettet. For å konstruere et fiktivt selskap⁸, benytter vi oss av det reelle bytteforholdet oppgitt av sparebankene i deres fusjonsplan. Med dette bytteforholdet kan vi beregne estimerte nøkkeltall for sparebankene i de to årene i forkant av fusjonen. Bytteforholdet bestemmes på bakgrunn av grundige verddivurderinger av bankene og gir det mest korrekte forholdet mellom fusjonspartene til våre analyser.

Basert på bytteforholdet anvender vi en standard vektningsmetode for å estimere sparebankenes regnskapstall i de to årene før fusjonen. Denne metoden benyttes for samtlige selskaper som har fusjonert i tidsperioden. Dette gjør det mulig å fange opp den estimerte effekten av fusjonene.

4.3.1 Ekskludering av fusjoner

I vår studie har vi valgt å ekskludere fusjoner hvor ikke begge de involverte selskapene er sparebanker. Dette er basert på antagelsen om at det eksisterer en tilstrekkelig forskjell fra resterende fusjoner i datasettet. I datasettet vårt forekommer denne situasjonen kun en gang. Videre har vi besluttet å utelate selskaper som gjennomgikk en fusjon i 2021 og 2022. Dette valget er begrunnet i at en inkludering av disse selskapene ville ha begrenset vår evne til å måle effekten av fusjonen på en tilfredsstillende måte, som følge av mangelen på tilgjengelig regnskapsdata for de påfølgende årene 2023 og 2024.

⁸ Det fiktive selskapet representerer hvordan de to fusjonerende selskapene ville sett ut som en enhet de to årene i forkant av fusjonen.

5. Metode

I kapittel 5 fremlegges metodene som benyttes i utredningen. Metode refererer til en systematisk tilnærming for datainnsamling fra virkeligheten og fungerer som et essensielt verktøy i forsøket på å beskrive og forstå denne virkeligheten (Jacobsen, 2000). I delkapittel 5.1 beskriver vi oppgaven sin forskningstilnærming. Videre, i delkapittel 5.2 presenterer vi metodene benyttet til å samle inn data. I delkapittel 5.3 beskriver vi hvordan vi har etablert fiktive selskaper, før vi i delkapittel 5.4 forklarer oppsettet av regresjonsmodellene.

5.1 Forskningstilnærming

Denne studien tar for seg en analyse av insentiver for fusjoner og om vi står overfor strukturelle endringer i sparebanksektoren. Vi benytter en kvalitativ analyse av sektoren og en kvantitativ analyse av regnskapsdata. For den kvalitative analysen baserer vi oss på anerkjente teorier innen makro- og bransjeanalyser, noe som innebærer en deduktiv⁹ tilnærming til forskningen.

I den kvantitative delen av utredningen har vi utført analyser for å undersøke insentiver for fusjoner, ved å se på lønnsomhet, kostnadseffektivitet og kapitaldekning. Gitt den begrensede mengden av tidligere kvantitativ forskning på fusjoner i sparebanksektoren, anser vi det som viktig å gå i dybden for å oppnå en grundig forståelse. Følgelig blir en induktiv¹⁰ tilnærming et naturlig valg. Dette resulterer i en kombinasjon av en deduktiv og induktiv forskningstilnærming.

5.2 Metode for datainnsamling

I dette delkapitlet vil vi presentere metoden for datainnsamling som benyttes i vår utredning. Det redegjøres for valg av datakilder og innsamlingsteknikker, og hvordan disse metodene bidrar til en robust analyse. Valget av datainnsamlingsmetode er tilpasset studiens mål og forskningsspørsmål for å sikre dataenes integritet og relevans.

⁹ Deduktiv tilnærming innebærer å ha en generell hypotese og deretter teste denne gjennom spesifikke observasjoner.

¹⁰ Induktiv tilnærming starter med spesifikke observasjoner og beveger seg mot å utvikle generelle teorier basert på mønstrene i disse observasjonene.

5.2.1 Primær- og sekundærdata

I vår datainnsamlingsprosess skiller vi mellom primær- og sekundærdata. Primærdata, innsamlet spesifikt for vårt forskningsprosjekt, består av direkte relevant informasjon for våre analyser. Sekundærdata, selv om opprinnelig samlet for andre formål, kan være svært nyttige når de er relevante for vårt studieområde (Saunders et al., 2016).

I denne masterutredningen vil vi utforske både primær- og sekundærdata for å få en dypere forståelse av de viktigste lønnsomhetsdriverne og insentivene for fusjoner i sparebanksektoren. Primærdata er innhentet direkte fra bankens sikringsfond. Dette inkluderer årsregnskap og transaksjonshistorikk, som bidrar til en bredere forståelse av sparebanksektoren.

For å supplere vårt datasett og styrke vår analyse, benytter vi sekundærdata bestående av analyser og rapporter fra anerkjente kilder som blant annet Norges Bank, Deloitte og Sparebankforeningen. Disse rapportene gir en verdifull forståelse av makroøkonomiske forhold, markedsdynamikk og spesifikke trender innenfor bankbransjen, noe som er nyttig for å få en helhetlig forståelse av sparebanksektoren.

5.2.2 Kvalitativ og kvantitativ metode

Ifølge den akademiske litteraturen, og fremhevet av Saunders et al. (2016), skiller man hovedsakelig mellom to metoder for datainnsamling i forskning. Kvantitative metoder omfatter numerisk data, som finansielle tall, og er sentrale i analysen av trender og mønstre i banksektoren. Kvalitative metoder derimot, håndterer ikke-numeriske data som intervjuer og case-studier, og gir dypere innsikt i organisasjonsatferd og strategiske beslutninger.

Den integrerte tilnærmingen lar oss både kvantifisere viktige trender og forstå de underliggende motivasjonene og prosessene i banksektoren. Ved å kombinere kvantitativ data fra bankens sikringsfond med kvalitative innsikter fra bransjeeksperter, sikter vi mot å gi en forståelse av insentivene for fusjoner i sparebanksektoren.

5.3 Regresjonsanalyse

Regresjonsanalysene i vår utredning er designet for å identifisere og kvantifisere insentiver for fusjoner i sparebanksektoren. Vi måler disse ved å analysere hvordan nøkkelvariabler som

lønnsomhet, kostnadseffektivitet og kapitalbinding endres med bankstørrelsen. For eksempel, hvis større banker viser bedre lønnsomhet eller lavere kostnadsandel, kan dette indikere et insentiv for fusjon. Omvendt, hvis store banker viser høyere kapitalbinding, kan dette fungere som en barriere. Dette bidrar til å forstå de underliggende økonomiske insentivene og barrierene av fusjoner i sektoren.

5.3.1 Valg av regresjonsmodell

I vår utredning bruker vi paneldata for å analysere sparebankene sine nøkkeltall over tid. Denne tilnærmingen tillater oss å observere samme enheter over flere tidsperioder (Wooldridge J. , 2020). Det gir oss muligheten til å fange opp faktorer som ikke nødvendigvis er synlige ved en enkelt tidsobservasjon. Ved bruk av paneldata vil flere modeller være aktuelle.

For å velge den mest passende modellen for vår analyse, gjennomfører vi en Hausman-test. En slik test undersøker systematiske forskjeller mellom faste effekter (FE) og tilfeldige effekter (RE) sine koeffisienter. Faste effekter eliminerer bankspesifikke effekter ved å fjerne den faste komponenten i restleddet, og kontrollerer for korrelasjon mellom denne og forklaringsvariablene i modellen. Tilfeldige effekter antar at bankspesifikke effekter er tilfeldig fordelt og uavhengige av forklaringsvariablene, og inkluderer disse effektene som en del av feilleddet i modellen. Generelt anses faste effekter ofte som mest ønskelig når bankspesifikke, uobserverte faktorer antas å korrelere med forklaringsvariablene, mens tilfeldige effekter foretrekkes hvis slike korrelasjoner antas å være fraværende (Wooldridge, 2020).

Hausman - testen viste signifikante forskjeller, og derfor valgte vi FE-modellen. Dette valget lar oss analysere det som skjer innenfor hver sparebank over tid. På denne måten kan vi kontrollere for bankspesifikke egenskaper som forblir uendret. Eksempelvis kan vi skille effekten av variabler som bankledelse, geografisk tilhørighet og organisasjonskultur fra andre påvirkningsfaktorer som forvaltningskapital. Ved å kontrollere for dette unngår vi å feilaktig tilskrive effekter fra disse bankspesifikke faktorene til de variablene vi analyserer. Dermed får vi en mer nøyaktig og pålitelig analyse av hvordan ulike beslutninger eller hendelser påvirker sparebankene sine resultater.

5.3.2 Valg av avhengige variabler

I regresjonsmodellene benytter vi tre faktorer som utpeker seg som sannsynlige insentiver til å fusjonere, gitt at antagelsen om at størrelse påvirker disse faktorene er korrekt. Disse avhengige variablene er tatt utgangspunkt i som følge av tidligere forskning, litteratur og samtaler med bransjeeksperter.

Lønnsomhet

Vi har valgt å benytte egenkapitalavkastning som en avhengig variabel, definert som lønnsomhet. Ved å bruke lønnsomhet som en avhengig variabel, kan studien vurdere hvordan størrelsen på et selskap påvirker dets økonomiske prestasjoner. Selskapsstørrelse er noe som vil endres etter en fusjon. Dermed vil en positiv sammenheng mellom lønnsomhet og størrelse fremstå som et insentiv for sparebanker til å fusjonere. Videre tillater dette oss å sammenligne våre funn med eksisterende forskning og kvalitativ analyse.

Kostnadseffektivitet

Valget av kostnadseffektivitet som en avhengig variabel i analysen står sentralt. Denne tilnærmingen speiler antakelsen om at større selskaper, gjennom fusjoner, oppnår stordriftsfordeler og en mer effektiv ressursbruk. Ved å måle kostnadseffektivitet, kan vi konkret vurdere om økt forvaltningskapital er assosiert med lavere kostnadsandel. Dette tilbyr innsikt i fusjonsinsentiver, ettersom en forbedring i kostnadseffektivitet kan være en viktig driver bak beslutningen om å fusjonere.

Kapitalbinding

Vi har valgt å inkludere kapitalbinding som en avhengig variabel for å forstå hvordan sparebankenes kapitalallokering og risikoeksponering påvirkes av ulike tilnærminger. Kapitalbinding, definert som forholdet mellom egenkapital og utlån, gir verdifull innsikt i bankenes finansielle robusthet og reflekterer hvordan de balanserer passiva mot utlånsaktiviteter. Valget av denne variabelen er drevet av antagelsen om at det er en markant forskjell i kapitaldekning mellom større banker som benytter IRB-metoden, og mindre banker som følger standardmetoden. I tillegg til de teoretiske betraktningene, er vår bruk av kapitalbinding som måleparameter også pragmatisk begrunnet. Dette skyldes at ren kjernekapital, en annen relevant finansiell indikator, ikke er konsekvent tilgjengelig for hele datasettet.

5.3.3 Valg av forklaringsvariabler

Vi vil benytte oss av ulike forklaringsvariabler i våre regresjoner. Forklaringsvariablene omfatter tre grupper: bankspesifikke variabler, makroøkonomisk variabler og dummyvariabler. En detaljert liste over forklaringsvariablene finnes i appendiks A.3. Forklaringsvariablene er kun tilgjengelige årlig, og benyttes dermed som grunnlag i regresjonsanalysene.

Bankspesifikke variabler

De bankspesifikke variablene baserer seg på sparebankene sitt resultat- og balanseregnskap. Vi har valgt å inkludere de mest sentrale forklaringsvariablene for lønnsomhet, kostnadseffektivitet og kapitalbinding, basert på tidligere litteratur. Dette vil gi oss muligheten til å fange opp forvaltningskapital sin tilnærmet sanne effekt på den avhengige variabelen.

Makroøkonomiske variabler

Det er en rekke makroøkonomiske indikatorer som påvirker sparebankene. Ved å inkludere disse kan vi fange opp påvirkninger fra det eksterne økonomiske miljøet. Vi har valgt å inkludere renterisiko, inflasjon og bruttonasjonalprodukt (BNP).

Dummyvariabler

For å fange opp effekten av økt størrelse har vi benyttet tre kapitalkategorier (små, mellomstore og store) basert på forvaltningskapitalen til sparebankene. Vi inkluderer videre årlige dummyvariabler for å kontrollere for felles økonomiske og regulatoriske trender som påvirker samtlige sparebanker likt. Ved å inkludere disse variablene sikrer vi at analysen ikke feilaktig tilskriver disse årlige hendelsene bankens spesifikke drift.

I vår utredning undersøkte vi først effekten av både makroøkonomiske indikatorer og årlige dummies separat, for å unngå korrelasjon mellom dem. Etter å ha sammenlignet disse to tilnærmingene og funnet marginale avvik, bestemte vi oss for å bruke årlige dummyvariabler i våre regresjonsmodeller.

5.3.4 Robusthet

Vi har utført robusthetstester av våre regresjonsmodeller for å bekrefte deres gyldighet. Robusthetstestene undersøker normalfordeling, multikollinearitet, autokorrelasjon og heteroskedastisitet. Robusthetsanalysene er vedlagt i appendiks A.5 til A.8 og tar for seg testene i sin helhet.

6. Kvalitativ analyse

Kapittel 6 presenterer en kvalitativ analyse av sparebanksektoren. Innledningsvis, i delkapittel 6.1, gjennomføres en undersøkelse av de makroøkonomiske forholdene som påvirker sparebankene. Dette etterfølges i delkapittel 6.2 av en bransjeanalyse ved anvendelse av porters femkraftsmodell. Til slutt, i delkapittel 6.3, utforskes og diskuteres de interne forskjellene innad i sparebanksektoren for å gi et helhetlig bilde av bransjens dynamikk.

6.1 Makroøkonomisk analyse

Den makroøkonomiske analysen er et verktøy som vil benyttes for å belyse de makroøkonomiske kreftene som påvirker en organisasjon eller bransje. Analysen tar for seg seks nøkkelkategorier: økonomiske, politiske, juridiske, sosiologiske, teknologiske, og miljømessige (Johnson, et al., 2008). Denne analysen utelukker sosiologiske faktorer, som følge av begrenset effekt på utredningens problemstilling.

6.1.1 Økonomiske faktorer

I analysen av sparebanksektoren er det viktig å erkjenne betydningen av økonomiske faktorer, som fungerer som fundamentale drivere for sektorens økonomiske og strategiske orientering. Sentrale makroøkonomiske variabler, herunder inflasjonsrater, rentenivåer, og dynamikken i bruttonasjonalproduktets vekst, spiller en viktig rolle for sparebankene. Disse indikatorene påvirker ikke bare bankenes kapasitet til å tilby lån og deres investeringsstrategier, men også de bredere konturene av finansiell stabilitet i sektoren (Norges Bank, 2022a).

I perioden etter den globale finanskrisen i 2008 har det internasjonale økonomiske klimaet vært preget av vedvarende lav inflasjon, noe som har ført til at mange land har opplevd historisk lave rentenivåer. Dette miljøet av lave renter har bidratt til en økning i risikoappetitten blant investorer, noe som har resultert i betydelige oppgang i prisene på aktiva og eiendom. I løpet av den aktuelle perioden har vi vitnet betydelige økonomiske endringer, drevet av flere uforutsette hendelser. Den globale pandemien har vært en katalysator for omfattende økonomisk omveltning, hvor gjeldsnivået har økt betraktelig, mens en økning i

geopolitisk uro har bidratt til ytterligere usikkerhet. I 2022 var vi også vitne til et bankrun¹¹ i USA, noe som skapte frykt for at en større bankkollaps kunne være nært forestående. Sammen har disse faktorene ført til økt finansiell sårbarhet i det internasjonale økonomiske systemet (Norges Bank, 2022a). Prognoseoppdateringer fra SSB (2023), benyttes som grunnlag for makroøkonomiske antagelser fremover i tid.

Tabell 4: Konjunkturprognoser

Tabellen gir en oversikt over prognoser for norsk økonomi i de kommende årene. Prognosene er oppdatert 8. desember 2023. Treffsikkerheten til prognosene er varierende og brukes kun som en indikator på fremtidige utsikter.

Prognose (tall i %)	2023	2024	2025	2026
KPI – JAE	6,3	4,5	2,9	2,3
Arbeidsledighet	3,6	3,9	4,1	4,2
Boligpris	-0,6	-2,2	-0,6	3,4
Bruttonasjonalprodukt	0,2	2,2	1,8	1,6

Renterisiko

Sentralbankens pengepolitikk styres etter et inflasjonsmål på 2 prosent (Norges Bank, 2020). I møte med økende inflasjonstakter de siste årene, har sentralbankene verden over respondert ved å heve styringsrentene markant. Dette har vært en del av en kontraktiv pengepolitikk for å dempe inflasjonen. Det er indikasjoner på at vi nå nærmer oss en rentetopp på 4,5% i Norge (Statistisk Sentralbyrå, 2023a).

Implikasjonene av en økt styringsrente påvirker sparebankene på flere måter. For det første har økte renter en direkte innvirkning på bankenes rentemarginer. Når sentralbankene hever rentenivået, har sparebankene anledning til å øke rentene på utlån til kunder. Samtidig vil renten bankene betaler til innskuddskunder tradisjonelt sett øke i et mindre omfang. Dette skaper et større spenn mellom innskudds- og utlånsrentene, kjent som rentemargin. Dermed vil en økt rente være til fordel for sparebankenes lønnsomhet.

¹¹ I mangel av et godt norsk ord benyttes "bankrun", som refererer til en situasjon hvor et stort antall kunder forsøker å ta ut innskuddene sine fra en bank samtidig, ofte på grunn av frykt for bankens økonomiske stabilitet.

For det andre vil økte renter kunne medføre en lavere utlånsvekst, noe som vil påvirke bankens lønnsomhet negativt. For det tredje så øker risikoen for mislighold og tap på utlån, noe som kan medføre økte utlånstap for bankene. Ser man dette i sammenheng med det høye gjeldsnivået i Norge, er det kanskje spesielt stor usikkerhet til næringseiendom. Dette skyldes at bedriftsmarkedets porteføljer i bankene, spesielt i mindre banker, er mindre diversifiserte enn i privatmarkedet, som primært er karakterisert av boliglån til husholdninger. Samlet sett er ikke det økende rentenivået et problem for bankene, med mindre det oppstår uventede hendelser slik som for eksempel bankkrisen og finanskrisen.

Effekten av høyere rente på sparebanksektoren er sammensatt, med potensiale for både å forbedre rentemarginen og øke tapsrisikoen. I lys av økonomiske nedgangsperioder, der bankenes lønnsomhet kan avta, kan fusjoner fremstå som en strategisk tilnærming. Dette fremstår ikke som en akutt nødvendighet som følge av god lønnsomhet i sektoren, men heller som et fremtidig insentiv for å styrke sektorens robusthet og tilpasningsevne i dårlige perioder.

6.1.2 Regulatoriske, miljømessige og politiske faktorer

Sparebanksektoren, som tradisjonelt har vært ansett som en stabil pilar i finanslandskapet, har vært gjennom flere endringer. Disse endringene, drevet av regulatoriske endringer og markedets dynamikk, påvirker bankenes drift og posisjonering i det økonomiske systemet. Det økende regulatoriske presset, med økte kapitalkrav, bærekraftsrapportering og cybersikkerhet, introduserer nye kompleksiteter og utfordringer i bransjen (Deloitte, 2022).

Den finansielle krisen i 2008 ble en katalysator for betydelige regulatoriske revisjoner med et overordnet mål om å forsterke banksektorens robusthet og fremme finansiell stabilitet. Sentralt i denne reaksjonen står Basel III, som har innført reviderte kapital- og likviditetsstandarder og bestemmelser for krisehåndtering. Selv om initiativet ble lansert for en tid tilbake, er implementeringsprosessen fremdeles underveis, med en forventning om full innfasing i EU innen utgangen av 2032 (Deloitte, 2022). Både EU og Norge, via EØS-avtalen, arbeider aktivt med å tilpasse seg Basel III kravene. Viktige elementer i denne reguleringen, som innføringen av et minimumskrav for kapital, en oppdatert standardmetode for risikovurdering, og en ny tilnærming til vurdering av operasjonell risiko, antyder kommende regulatoriske endringer for sparebankene (Stortinget, 2021).

I takt med de globale endringene har Norge også gjennomgått betydelige revisjoner av sine kapitalreguleringer. Fra 31. desember 2019 integrerte Norge kapitalkravdirektivet og den

tilknyttede forordningen direkte inn i det nasjonale lovverket (Finanstilsynet, 2022a). Dette gjorde det mulig for norske finansinstitusjoner å dra nytte av den såkalte SMB¹² rabatten, samtidig som den signaliserte en avvikling av Basel 1-gulvet (Prop. 147 (2020-2021)). Som en respons på denne innføringen, har Finansdepartementet besluttet å heve systemrisikobufferen til 4,5% for norske eksponeringer (Norges Bank, 2022b). Dette nye kravet trådte i kraft for banker som ikke anvender den avanserte IRB-metoden og som ikke er kategorisert som systemviktige¹³ fra 31. desember 2022. Denne revideringen vil spesielt påvirke standardbanker med begrenset eksponering mot bedriftssektoren ettersom kapitalkravene blir strengere (Deloitte, 2022). Samtidig er det ventet en harmonisering av kapitalkravene mellom standardbanker og IRB banker. Dette er forventet å tre i kraft i løpet av 2026, noe som vil medføre en lettelse i kapitalkravene for mindre banker, og er dermed med på å jevne ut regulatoriske forskjeller mellom de to risikomodellene (Andersen & Johnsen, 2023a). Denne forventede endringen kan dempe insentiver for fusjoner ved å redusere noen av de konkurransemessige fordelene større banker tidligere har hatt.

Banksektoren er en strengt regulert bransje. Fusjoner i sparebanksektoren fremstår spesielt tiltalende for mindre banker, gitt de effektivitetsgevinstene de kan oppnå med hensyn på kontroll og risikostyring. For små banker, hvor ressurser og ekspertise i disse feltene kan være begrenset, tilbyr en fusjon muligheten til å dele disse kritiske, men ofte ressurskrevende funksjonene med en partner. Dette kan ikke bare medføre økt effektivitet, men også potensielt redusere behovet for antall ansatte til disse rollene. I en sammenslått enhet kan arbeidet med kontroll og risikostyring sentraliseres, noe som kan lede til en mer enhetlig og koordinert tilnærming. Dette kan være spesielt verdifullt i en tid der regulatoriske krav blir stadig mer komplekse og krevende. Videre, ved å kombinere ekspertise og ressurser, kan de fusjonerte bankene oppnå en mer robust risikostyring, noe som er avgjørende for bankens stabilitet og omdømme. Samlet sett kan fusjoner for små sparebanker fungere som en strategisk løsning for å styrke deres kapasitet til effektiv kontroll og risikohåndtering, noe som potensielt kan forbedre deres overordnede operasjonelle effektivitet og konkurranseevne i sektoren.

¹² Små og mellomstore bedrifter

¹³ En bank regnes som systemviktig dersom det sannsynligvis oppstår finansiell ustabilitet hvis banken får finansielle eller operasjonelle problemer.

6.1.3 Teknologiske faktorer

Den teknologiske utviklingen representerer en betydelig del av transformasjonen i sparebanksektoren. I Norge karakteriseres banksektoren av en proaktiv og innovativ tilnærming til teknologi, noe som kommer til uttrykk i bruken av automatisering og robotisering for å effektivisere drift og kundeservice. Disse tiltakene har bidratt til at de ledende bankene i landet kan skille med den laveste kostnadsgraden innen EØS, noe som reflekterer en høy grad av effektivitet og en vellykket integrering av teknologi hos sparebankene (Andersen, 2020).

Den finansielle sektoren kan stå overfor et paradigmeskifte der fremtidens finansielle landskap kan bli dominert av digitale valutaer og transaksjoner som utføres gjennom avanserte betalingssystemer. Slike prospektive endringer understreker et scenario hvor kryptovalutaer og teknologiplattformer muligens kan redefinere den tradisjonelle rollen til banker og nasjonale valutaer. Likevel, mens slike transformative teknologier introduserer nye muligheter for innovasjon innen finansielle tjenester, er det ikke antatt at de vil gjøre den tradisjonelle bankvirksomheten overflødig i overskuelig fremtid (Norges Bank, 2021).

Digitalisering og den tilhørende konkurransen har også demokratisert tilgangen til finansielle tjenester, noe som fremmer en bredere finansiell inkludering og skaper potensial for mer kostnadseffektive bankløsninger. Norges bruk av nettbank og betalingsapplikasjoner som Vipps, illustrerer en robust infrastruktur for digitale finansielle transaksjoner og et samfunn som er mottakelig for teknologisk innovasjon. I denne sammenhengen er det viktig for sparebankene å lede an i digitaliseringen av finanssektoren samtidig som de opprettholder sin sentrale rolle i det finansielle systemet. Balansen mellom teknologisk utvikling og behovet for sikkerhet og tillit er avgjørende. Sparebankene må også være forberedt på fremtidige endringer som kan utfordre deres tradisjonelle funksjoner.

Medlemskap i en allianse gir tilgang til teknologiske ressurser som ellers ikke ville vært tilgjengelige. Sparebanker som effektivt implementerer disse teknologiske fordelene, kan skape et konkurransefortrinn. Samtidig vil større enheter ofte være bedre rustet til å dra nytte av teknologiske fremskritt som ellers ville vært utilgjengelige for mindre aktører. Dermed fremstår både alliansemedlemskap og fusjoner som insentiver for å dra nytte av teknologisk innovasjon.

6.2 Femkraftsmodellen

En sparebank sin konkurransestrategi er avgjørende for å opprettholde lønnsomhet og sikre en sterk posisjon i et konkurransepreget marked. For å forstå og navigere i bransjens kompleksitet, er innsikt i bransjeattraktivitet og konkurransekraft nødvendig (Porter, 1994). I vår analyse vil vi anvende Porters femkraftsmodell som et verktøy for å kartlegge og forstå den underliggende dynamikken som bidrar til å forme banksektoren. Vi vil utforske hvordan eksterne faktorer som konkurransekraft, trusler fra nye aktører, forhandlingsmakt hos kunder og leverandører, samt substituttprodukter, påvirker fusjonsbeslutninger og strategier i sparebanksektoren.

6.2.1 Trussel for nye inntredere

Eksisterende sparebanker kontrollerer en betydelig andel av utlånsvolumet i både person- og bedriftsmarkedet. De har etablerte merkevarer og sterk kundelojalitet (Finans Norge, 2023). Dette skaper en utfordring for nye aktører som må bryte gjennom etablerte kunderelasjoner.

Regulering og tilsyn spiller en sentral rolle i det norske finansmarkedet. Finanssektoren i Norge er underlagt strenge reguleringer, noe som innebærer at nye banker må oppfylle høye krav til soliditet, likviditet og risikostyring (Finanstilsynet, 2022b), som drøftet i makroøkonomisk analyse. For internasjonale aktører som ønsker å etablere seg i Norge, enten gjennom datterselskaper, filialer eller grensekryssende virksomhet, byr dette på utfordringer. Datterselskaper reguleres direkte av norske myndigheter, mens filialer forblir en integrert del av det utenlandske morselskapet. Grensekryssende virksomhet er primært aktuelt for foretak innenfor EØS (Finanstilsynet, 2019). Disse ulike tilnærmingene til etablering i Norge representerer både økonomiske og operasjonelle barrierer som internasjonale banker står overfor.

Fusjoner og allianser blant eksisterende banker forsterker de etablerte bankenes posisjon og øker konkurransepresset på nye aktører. Dette understreker behovet for innovative og kostnadseffektive tilnærminger (Deloitte, 2022). Samtidig fremhever dette utfordringene som oppstår for nye aktører som følge av et mer konsentrert og konkurransepreget marked.

6.2.2 Kundenes forhandlingsmakt

Bytteundersøkelsen 2023 rapporterte at 25% av kundene enten byttet eller reforhandlet sine banktjenester (Forbrukerrådet, 2023). Dette understreker at en betydelig andel av befolkningen er villig til å bytte bank for å sikre seg bedre vilkår. Kundenes økende bevegelighet og forhandlingsmakt krever at bankene må være proaktive i å kontinuerlig oppgradere og tilpasse sine tjenester. Undersøkelsen peker på økonomiske nedgangsperioder som en viktig faktor, hvor kravene fra kunder generelt tar seg opp (EPSI, 2023). Banksektoren står dermed overfor en dynamikk hvor kundetilfredshet og lojalitet blir avgjørende for å bevare kundeforhold. Kundenes forhandlingsmakt styrkes ytterligere som et resultat av digitalisering, hvor teknologisk innovasjon og økt transparens gir kundene en bedre oversikt over sine alternativer.

Observasjonen av økt forhandlingsmakt hos kunder fremhever behovet for fleksibilitet og tilpasning i sparebanksektoren. Fusjoner representerer en strategisk løsning på denne utfordringen for bankene, ettersom de skaper større enheter med mer markedsrett og som er bedre rustet til å møte kundenes skiftende preferanser og behov. Gjennom sammenslåinger kan bankene utvikle og tilby tjenester og vilkår som er mer tiltalende og konkurransedyktige. Dette bidrar til å ivareta og styrke kunderelasjoner i et marked preget av stadig skiftende kundelojalitet. Samtidig, må sparebanker balansere dette mot det å opprettholde sin lokale tilhørighet. Fusjoner, spesielt i mindre banker, kan føre til lavere kundetilfredshet, noe som kan resultere i misnøye og kundefrafall (Thorbjørnsen, 2011). Dilemmaet mellom lokal tilhørighet og profittmaksimering blir derfor en viktig faktor som må vurderes i fusjonsprosessen.

6.2.3 Trussel for substitutter

Substitutt for sparetjenester

I sparebanksektoren omfatter konkurrentene mer enn bare andre banker og inkluderer også selskaper som tilbyr finansielle tjenester utenfor den vanlige bankmodellen. Dette kan være meglerhus, spareplattformer og ulike investeringsforetak. Økningen i det generelle velferdsnivået i Norge og lave renter har bidratt til en økning i etterspørselen etter finansielle tjenester. Med økt finansiell velferd har husholdninger en tendens til å endre sine preferanser i retning av mer risikofylte plasseringer, som fonds- og aksjesparing, fremfor tradisjonelle bankinnskudd (NOU 2000: 9).

Substitutt for teknologi

Digitalbanker, med Bulder Bank som et fremtredende eksempel, representerer en innovativ retning innen banksektoren. Bulder Bank, som er utviklet av Sparebanken Vest, er Norges første "mobile only" bank. Deres hel-digitale konsept muliggjør lavere driftskostnader sammenlignet med tradisjonelle banker. Dette gir Bulder Bank en fordel i form av å kunne tilby mer konkurransedyktige boliglån til sine kunder. Disse kostnadsfordelene er et sentralt aspekt i bankens evne til å tilby attraktive finansielle produkter og fortsette utlånsveksten (PwC Norge, 2023). Interessant er det at bankstudien fra 2023 også indikerer at Bulder Bank har oppnådd den høyeste kundetilfredsheten i sektoren. Dette antyder en økende aksept blant forbrukere for digitale bankløsninger. Denne trenden peker på et skift i forbrukerpreferanser og banksektorens tilpasning til en mer digitalisert verden. I en sektor som opplever rask digital transformasjon, må sparebankene vurdere hvordan de kan tilpasse seg for å opprettholde sin relevans og konkurranseevne.

Substitutt for utlån

I Norge er utlånsmarkedet i stor grad dominert av forretningsbanker og sparebanker, men finansieringsbehovet dekkes også av alternative kilder som obligasjonsmarkedet, statlige institusjoner og finansieringsselskaper. På privatmarkedet, som primært omfatter husholdningene, er det tradisjonelle banker som fortsatt er hovedkilden for lån. I bedriftsmarkedet observeres det en økende tendens til å benytte seg av finansieringsalternativer som obligasjonsmarkedet i tillegg til forretningsbankene (Norges Bank, 2023c).

Statlige låneinstitusjoner som Husbanken og Innovasjon Norge, fokuserer på å finansiere aktiviteter prioritert av regjeringen (Meinich, 2020), noe som påvirker sparebanksektoren indirekte. Husbanken sin rolle i å støtte boligbygging og -forbedring for lavinntektshusholdninger, som ofte ikke kvalifiserer for tradisjonelle banklån (Nyhus, 2023), kan ses som en lav trussel for sparebankenes boliglånsmarked.

I bedriftsmarkedet representerer imidlertid økende alternative finansieringskilder, som obligasjonslån og folkefinansiering, en mer direkte utfordring for sparebankene. Denne trenden kan delvis tilskrives bedre betingelser tilbudt utenfor banksektoren eller at noen kunder ikke kvalifiserer til banklån (Norges Bank, 2023c). Mens utlån til bedriftsmarkedet er dominerende hos større forretningsbanker og de største sparebankene, antyder forventninger

om økt vekst i alternative finansieringskilder under høyere rentenivå et mulig skifte i bedriftskunders preferanser.

Til tross for at sparebanksektoren står overfor mange substitutter, er det ikke klart hvordan disse direkte påvirker konsolideringen i sektoren. Selv om substitutter bringer inn nye dynamikker i finansmarkedet, synes de ikke å være blant de viktigste driverne for fusjonsaktiviteter blant sparebankene. Det er imidlertid viktig å bemerke at fusjoner innen sparebanksektoren potensielt kan møte trusselen fra substitutter, spesielt hvis fusjonene skaper synergier som gjør bankene i stand til å konkurrere mer effektivt mot disse aktørene.

6.2.4 Leverandørens forhandlingsmakt

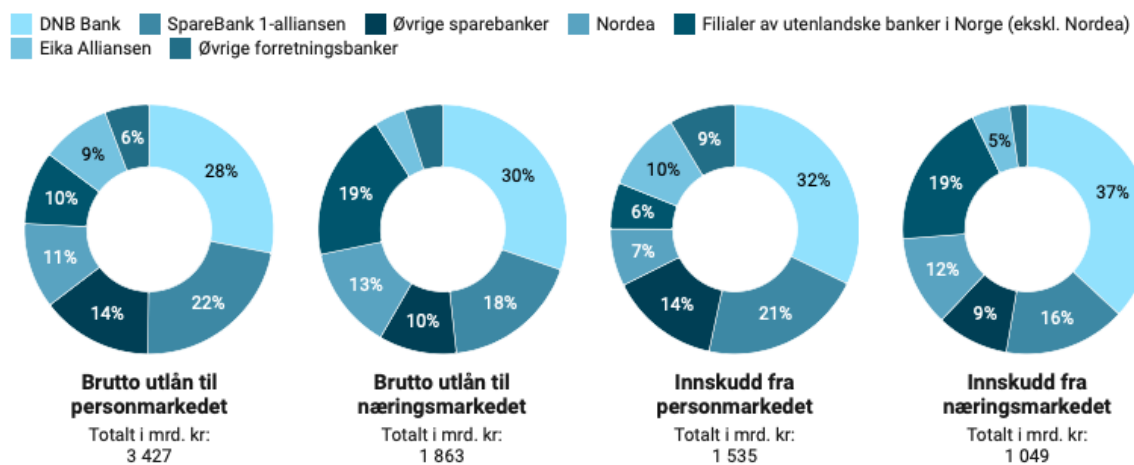
Leverandørers forhandlingsmakt i banksektoren er en avgjørende faktor som påvirker både operasjonelle og strategiske beslutninger. I banksektoren spiller teknologileverandører en sentral rolle i digitaliseringsprosessen ved å tilby spesialiserte tjenester som skytjenester, datahåndtering og programvare. Denne rollen forsterker deres forhandlingsmakt i en tid hvor digitalisering og automatisering er avgjørende (Regjeringen, 2020).

Fusjoner i sparebanksektoren kan endre forhandlingsbalansen. Gjennom sammenslåing blir bankene større og får økt innflytelse, noe som styrker deres forhandlingsposisjon overfor leverandører. Større banker har en tendens til å ha mer makt i forhandlinger, noe som kan resultere i gunstigere betingelser, enten det gjelder priser, teknologiløsninger eller serviceavtaler.

6.2.5 Konkurransarenaen

De norske sparebankene befinner seg i et konkurranselandskap som er både sammensatt og dynamisk, drevet av en kombinasjon av makroøkonomiske, regulatoriske og teknologiske faktorer. Sparebanksektoren består av 84 sparebanker i ulike størrelser, hver med sine spesifikke styrker og utfordringer. Større banker nyter fordelene av omfattende kapitalressurser og et bredt tjenestespekter, mens mindre banker ofte har en sterk lokal tilknytning. Disse størrelsesforskjellene er sentrale i hvordan bankene posisjonerer seg og opererer i konkurransarenaen, med mindre banker som streber etter å oppnå skalaøkonomi og tilpasse seg regulatoriske krav, og større banker som bruker stordriftsfordeler til å diversifisere risiko og styrke sin markedsposisjon. Dette vil drøftes videre i kapittel 6.3 om interne forskjeller. Konkurransen begrenser seg ikke bare til sparebanker, men inkluderer også andre aktører i

finanssektoren, noe som gjør dette markedet komplekst. Markedsandelene i banksektoren er illustrert grafisk nedenfor:

Figur 6: Markedsandeler i finanssektoren (Finans Norge, 2023)

Den makroøkonomiske analysen indikerer at økonomiske svingninger, regelverksendringer og teknologiske fremskritt påvirker konkurranselandskapet for sparebankene. Bankene må kontinuerlig tilpasse operasjoner og strategier for å møte disse skiftende kravene, spesielt med tanke på økende digitalisering og endrede kundepreferanser, som krever investeringer i kundeservice og teknologisk innovasjon. En forutsetning for god konkurranse i markedet er som nevnt tidligere, at kundene enkelt kan bytte eller bruke flere banker samtidig.

Disse faktorene, kombinert med endringer i regulering etter finanskrisen i 2008, har etablert et nytt rammeverk for hvordan sparebankene opererer. Strengere reguleringer gir opphav til både utfordringer og muligheter, og bankene må finne en balanse mellom å oppfylle operative krav og samtidig utnytte vekstmuligheter. Dette aspektet av konkurransearenaen er avgjørende for sparebankenes langsiktige suksess og evne til å tilpasse seg et stadig skiftende konkurransemarked.

Tidligere litteratur har fremhevet viktigheten av størrelse og kostnadseffektivitet i sparebanksektoren. Dette forklarer hvorfor fusjoner og strategiske allianser har blitt populære strategier blant sparebankene for å øke markedsandelen, forbedre driftseffektivitet og styrke konkurransekraften. Disse sammenslåingene tillater banker å samle ressurser, utvide geografisk rekkevidde, og forbedre deres tilbud. Fusjoner kan også fungere som en respons for å håndtere de varierte utfordringene og mulighetene som følger av makroøkonomiske skift, regulatoriske endringer, teknologiske fremskritt, og utviklingen av ulike konkurransekrefter.

6.3 Interne forskjeller

I dette delkapitlet utforsker vi de distinkte forskjellene innen sparebanksektoren. Vi presenterer nøkkelfaktorene som differensierer de ulike sparebankene. Denne innsikten danner et fundament for vår videre undersøkelse av strukturelle endringer i sektoren.

6.3.1 Risikomodell og kapitalkrav

Risikomodeller er fundamentale i banksektoren for å vurdere kredittrisiko og fastsette regulatoriske kapitalkrav. I banksektoren er det to primære risikomodeller i bruk for å vurdere risiko: IRB-metoden og standardmetoden. Disse metodene har vesentlige implikasjoner for risikostyring og kapitalallokering i banksektoren. De største norske bankene har fått tillatelse av finanstilsynet til å beregne kapitalkrav ved å bruke IRB metoden, mens de mindre bankene bruker standardmetoden (Andersen & Johnsen, 2023b).

Tilstrekkelige kapitalbuffer bidrar til at banker kan klare seg gjennom perioder med økte utlånstap uten bruk av offentlig finansiell støtte. Stadig skjerpene myndighetskrav stiller krav til kapitaldekningen i bankene, altså hvor stor andel egenkapital bankene skal ha i forhold til risikovektet utlån og andre eksponeringer. Risikovektene skal være basert på den forventede tapsrisikoen, slik at bankene med eksponeringer som er mer risikable må ha en større kapitaldekning (Andersen & Johnsen, 2023b).

Standardmetoden er generelt mindre sensitiv for risiko sammenlignet med IRB-metoden, fordi de benytter standardiserte risikovekter som beskrevet i kapitalkravsforordningen (finanstilsynet, 2022). Som et resultat kan banker som benytter standardmetoden og som har lav risiko, ende opp med relativt høyere kapitalkrav enn IRB-banker med en lignende låneportefølje. Samtidig ventes det at forskjellene mellom de to metodene reduseres med innføringen av nye Basel 3.1 i 2026, der endringer i regelverket kan gjøre standardmetoden mer risikofølsom og utjevne deler av konkurransefordelene til større banker (Andersen & Johnsen, 2023b).

Slik reguleringene er i dag, vil dermed bankene som kan benytte seg av IRB – metoden oppnå en høyere avkastning på egenkapitalen, som følge at de holder mindre egenkapital bak sine utlån enn standardmetode bankene, forutsatt at alt annet forblir likt. Samtidig viser analyser fra Norges Bank som tidligere nevnt at disse forskjellene vil reduseres, og det gir spesielt

utslag for standardmetodebankene som har låneporteføljer med lav risiko (Norges Bank, 2023).

6.3.2 Stordriftsfordeler

Stordriftsfordeler refererer til de kostnadsbesparende fordelene som en virksomhet oppnår på grunn av størrelsen, produksjonsnivå eller annet omfang av drift. Fordelene oppstår fordi noen av produksjonskostnadene ikke øker proporsjonalt med økningen i produksjonsmengde, og medfører lavere gjennomsnittskostnad per enhet når volumet øker (Porter, 1994).

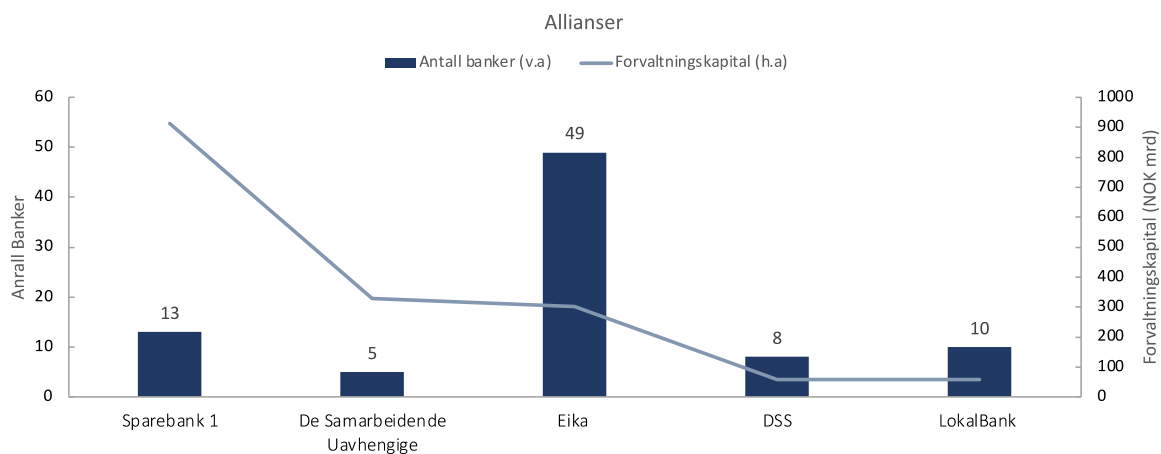
I en analyse utført av Sparebank 1 Markets om den norske banksektorens økonomi, avslører data at kostnadseffektiviteten hos større banker i stor grad kan tilskrives stordriftsfordeler. I 2020 var forklaringsgraden for dette 64%, en markant økning fra 11% i 1996 (Finanswatch, 2022). Analysen viser en betydelig reduksjon i kostnadsprosenten for større sparebanker sammenlignet med mindre, noe som indikerer at større banker har oppnådd betydelige effektivitetsgevinster gjennom stordriftsfordeler. Sparebank 1 Markets påpeker at forskjellene i kostnadseffektivitet mellom store og små sparebanker, som tidligere kun delvis kunne tilskrives stordriftsfordeler, nå er betydelig større. De bemerker også at store banker har vært mer effektive i å utnytte digitalisering for å oppnå ytterligere effektivisering. Disse funnene illustrerer en økende tendens der størrelsen og omfanget i sparebanksektoren spiller en stadig viktigere rolle for å oppnå kostnadseffektivitet.

Humphrey og Vale (2004) sin studie påpekte at banker med en forvaltningskapital større enn 10 milliarder oppnår delvis skalafordeler, og sparebanker med forvaltningskapital på over 50 milliarder oppnår full skalafordel. Dette indikerer at både tidligere forskning av Humphrey og Vale (2004) og nyere analyser utført av Øyen (Sparebank 1 Markets, 2022) understreker at større sparebanker oppnår betydelige fordeler i form av mer kostnadseffektive prosesser.

Analysene utført av Norges Bank, som også registrerer en nedgang i kostnadsandelen i banksektoren, gir ytterligere innsikt gjennom detaljerte modellberegninger. Estimaten fra Norges Bank (2020) peker på at automatisering og digitalisering av bankdriften har vært nøkkelkomponenter bak kostnadseffektiviseringen som har funnet sted i norsk banksektor siden 1990.

6.3.3 Allianser

Sparebanksektoren består av fem allianser, som beskrevet i delkapittel 2.1. En allianse kan defineres som to eller flere uavhengige selskaper som går sammen for å oppnå et felles mål og kan benyttes som et alternativ til vekst istedenfor fusjoner og oppkjøp (CFI, 2023). Stordriftsfordelene i alliansene oppnås gjennom en felles innsats for å distribuere kompetanse og samarbeide på tvers av ulike områder som banktjenester, merkevarebygging, betalingssystemer, samt IT- og infrastrukturløsninger (Norges Bank, 2022c).

Figur 7: Allianser - størrelse og antall banker (Bankens sikringsfond, 2022)

Sparebank 1 Banksamarbeidet DA har hovedansvaret for koordinering og ledelse av diverse samarbeidsaktiviteter innenfor Sparebank 1 alliansen. Dette omfatter administrasjon av integrerte teknologiske systemer, utvikling av merkevaren, tilrettelegging av forsikringstjenester, forvaltning av plattformer, deling av kompetanse, samt organisering av felles innkjøpsfunksjoner (SNL, 2023). Som et resultat arbeider bankene i alliansen sammen for å integrere ressurser og produkter som komplementerer hverandre, med mål om å tilby et optimalisert produkt til kundene.

Allianser gir sparebanker en mulighet til å oppnå stordriftsfordeler uten å engasjere seg i fusjoner eller oppkjøp. Dette strategiske valget muliggjør en reduksjon i kostnadsbelastningen, samtidig som det opprettholder organisasjonens fleksibilitet. Ressursdeling innenfor allianse, er ikke nødvendigvis uten utfordringer. Boye og Meyer (2008) argumenterer for at deling av ressurser kan utilsiktet forsterke konkurrentene, og dermed på sikt skape større utfordringer for det enkelte selskap. I 2018 valgte 11 lokale banker å avslutte sitt samarbeid med Eika Gruppen, drevet av en kostnadsutvikling som ikke var bærekraftig i forhold til andre konkurrerende allianser (Newsweb, 2018). Etter at Askim & Spydeberg Sparebank gikk ut av

Eika-alliansen, etablerte to Eika banker seg i deres kjerneområde, og den lokale konkurransen ble vesentlig tøffere (Finanswatch, 2023). Dette viser hvordan allianser kan endre konkurransedynamikken hos sparebankene.

6.3.4 Kundeutbytte

I 2015 introduserte finansforetaksloven i Norge en ny mulighet for sparebanker: tilbudet om kundeutbytte. Dette innebærer at en del av bankens overskudd utbetales direkte til kundene, en praksis flere banker har implementert (Deloitte, 2022). Aspenes og Levang (2020) påpeker at kundeutbytte ikke bare gir økonomisk gevinst for kundene, men også bidrar til økt lojalitet. De som mottar kundeutbytte, viser ofte større lojalitet og opplever høyere byttekostnader enn de som ikke mottar slike utbetalinger. I 2023 har et begrenset antall av Norges sparebanker implementert kundeutbytte, noe som kan gi disse bankene et konkurransefortrinn (Skatteetaten, 2019).

Utover fordelene som kundeutbytte gir med hensyn til kundelojalitet, medfører det også skattemessige konsekvenser. Slike utbetalinger er fradragsberettigede, noe som kan redusere bankens skattepliktige inntekt. Dette påvirker bankens regnskap, hvor utdeling av kundeutbytte gir skattefordeler sammenlignet med utdeling som gaver. Kundeutbytte har altså økonomiske konsekvenser både for kundene og banken. For kundene representerer det en del av bankens overskudd, og kan forsterke deres kundelojalitet. For banken kan det bidra til bedre resultat og økt lønnsomhet (Deloitte, 2022). Dette viser at kundeutbytte er mer enn en økonomisk transaksjon; det er også et strategisk verktøy for å bygge sterkere kunderelasjoner og forbedre bankens lønnsomhet.

6.4 Oppsummering

Den kvalitative analysen gir innsikt i hvilke insentiver sparebanker har for å fusjonere. I henhold til det regulatoriske rammeverket fremstår bruken av IRB-metoden som betydelig mer attraktiv enn standardmetoden. Dette skyldes at IRB-metoden tillater bruk av risikosensitive kapitalkrav, som potensielt kan føre til en lavere andel egenkapital holdt bak utlån. Dette er et insentiv, spesielt for små og mellomstore sparebanker, som gjennom en fusjon, kan bli store nok til å få godkjent bruk av IRB-metoden. Dette insentivet forventes imidlertid å minske med innføringen av nye kapitalkrav i 2026, som vil redusere forskjellene mellom banker som bruker IRB-metoden og standardmetoden. Videre virker det sannsynlig at vi går inn i en

periode med lavere utlånsvekst de kommende årene, som følge av økte levekostnader, noe som representerer en risiko for sparebankenes lønnsomhet.

Stordriftsfordeler fremstår som et tydelig insentiv, og vil bidra til å redusere kostnadsandelen for sparebankene. Små sparebanker, med sin høye kostnadsandel, synes å ha det største insentivet til å fusjonere for å oppnå disse skalafordelene. Dette er i samsvar med studien til Humphrey og Vale (2004), som antyder at skalafordelene øker med forvaltningskapitalen.

Teknologisk innovasjon fremstår også som en faktor som kan forbedre kostnadseffektiviteten. Dette kan skje gjennom økt automatisering og digitalisering. Markedskonkurransen er preget av nye aktører, som digitalbanker, samt mer etablerte forretningsbanker. Kunder bytter eller reforhandler avtaler oftere, påvirket av økt åpenhet og digitalisering. Både alliansemedlemskap og fusjoner fremstår som sterke insentiver for å styrke bankenes markedsmakt og posisjon. Samtidig fungerer allianser som en motvekt til fusjoner ved at bankene kan beholde sin selvstendighet og fleksibilitet, samtidig som de oppnår fordeler og har en partner å støtte seg på.

Den kvalitative analysen avdekker flere insentiver for at sparebanker kan vurdere fusjoner som en strategisk vei fremover. Det er derfor grunn til å tro at sparebankfusjoner vil fortsette å skje i fremtiden. Videre vil implementeringen av nye kapitalkrav spille en viktig rolle for fremtidig fusjonsaktivitet. Det er likevel en usikkerhet knyttet til nye kapitalkrav. Dette skaper en viss grad av uforutsigbarhet om fremtidige fusjoner vil holde seg på et gjennomsnittlig nivå eller øke. Samtidig kan mange av sparebankene sine utfordringer også løses gjennom alliansesamarbeid, noe som kan dempe insentivene for å fusjonere.

7. Analyse og drøfting av resultater

I dette kapittelet vil vi presentere og drøfte utredningens kvantitative analyser. I delkapittel 7.1 analyseres effekten ved økt forvaltningskapital på sparebankene. Delkapittel 7.2 undersøker hvordan tidligere fusjoner har påvirket sparebankene.

7.1 Forvaltningskapital

I dette delkapittelet vil vi presentere og drøfte resultatene fra regresjonsanalysene. Tabell 5 og 6 gir et sammendrag av regresjonsresultatene. Tabell 5 tar for seg forvaltningskapitalen i sin helhet, mens tabell 6 ser på forvaltningskapital fordelt på tre størrelseskategorier: små, mellomstore og store banker. Begge undersøker effekten på variablene egenkapitalavkastning, kostnadsandel og kapitalbinding.

Tabell 5: Faste effekter regresjonsanalyse 1 – 3

Resultatene fra regresjon (1) til (3) viser hvordan lønnsomhet, kostnadsandel og kapitalbinding påvirkes av en økning i forvaltningskapitalen på en milliard.

	(1) Lønnsomhet	(2) Kostnadsandel	(3) Kapitalbinding
Forvaltningskapital (mrd)	0,000227 (0,0001435)	-0,00107*** (0,0003148)	-0,000238** (0,0000796)

Robuste standardfeil i parenteser | *p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Tabell 6: Faste effekter regresjonsanalyse 4 – 6

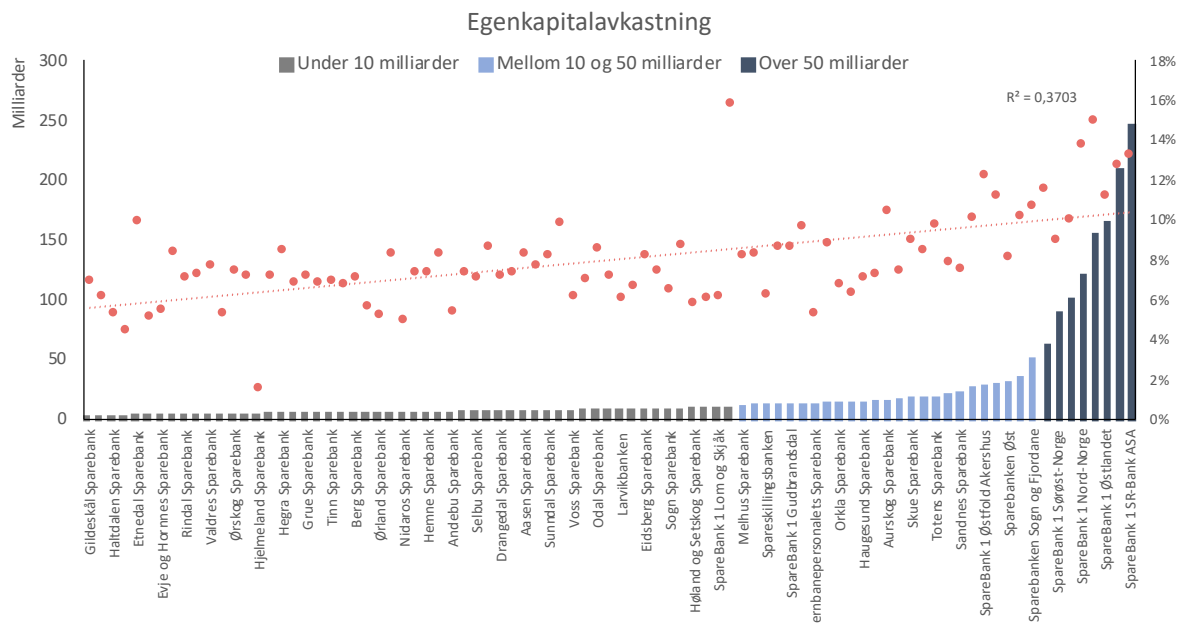
Resultatene fra regresjon (4) til (6), med mellomstore banker som referansekategori, viser hvordan lønnsomhet, kostnadsandel og kapitalbinding påvirkes av en endring i størrelseskategori.

	(4) Lønnsomhet	(5) Kostnadsandel	(6) Kapitalbinding
Små	-0,2005192 (0,0016901)	0,029879*** (0,0051315)	-0,0001578 (0,0012957)
Mellomstore	-----	-----	-----
Store	0,0085691** (0,0028406)	-0,0270645** (0,099734)	-0,0056725** (0,0020694)

Robuste standardfeil i parenteser | ^p<0.1, *p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Lønnsomhet

Resultatene fra regresjonsanalysene (1) og (4) viser sammenhengen mellom størrelse og lønnsomhet, målt ved forvaltningskapitalen sin påvirkning på egenkapitalavkastning.

Figur 8: Sammenheng mellom størrelse (v.a) og lønnsomhet (h.a) i 2022

I regresjon (1) observerer vi en positiv, men ikke statistisk signifikant, sammenheng mellom økning i forvaltningskapital og egenkapitalavkastning. Videre indikerer resultatene fra regresjon (4), som analyserer lønnsomheten basert på størrelseskategorier, at overgangen fra en mellomstor til stor sparebank er forbundet med en signifikant økning i lønnsomhet på 0,8%, med en signifikans på 0,01-nivået.

Når vi vurderer variabiliteten i lønnsomheten, som er målt ved standardavviket, finner vi at selv om større banker i gjennomsnitt er mer lønnsomme, er variansen i deres lønnsomhet tilsvarende den som observeres hos små og mellomstore banker. Dette tyder på at risikoen knyttet til lønnsomhet ikke nødvendigvis øker proporsjonalt med bankens størrelse.

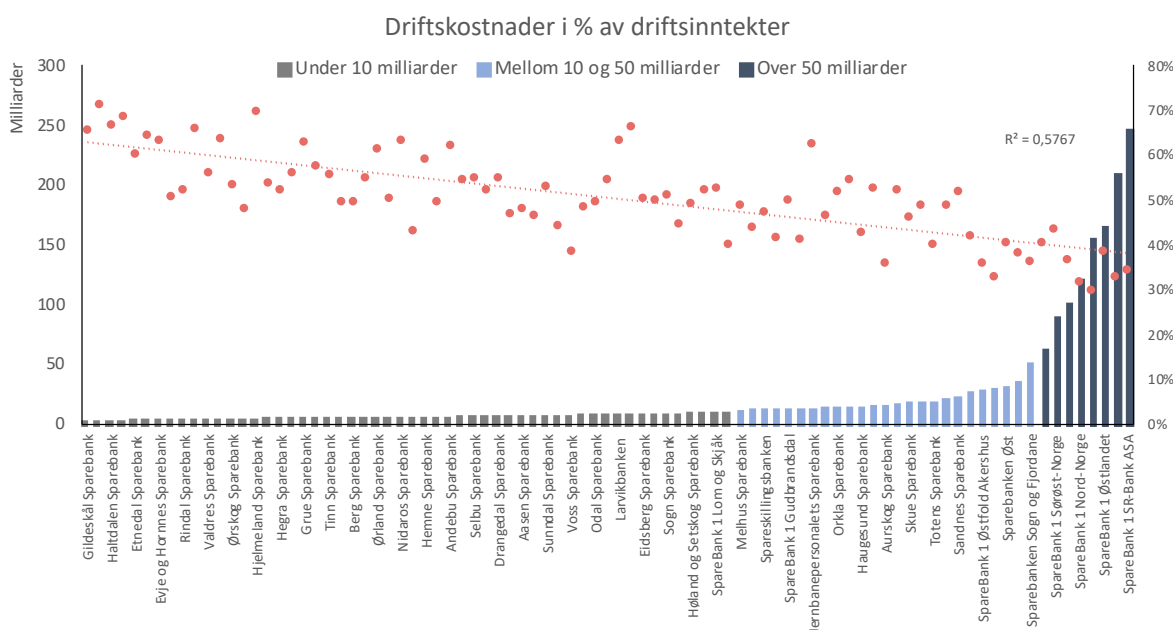
Resultat fra regresjonsanalysene gir interessante funn, som både utfyller og utfordrer tidligere forskning. Regresjonen (1) viser en positiv, men ikke signifikant sammenheng mellom lønnsomhet og størrelse. Derimot viser det seg, ved bruk av distinkte kapitalkategorier, at store sparebanker har en signifikant høyere lønnsomhet enn de små og mellomstore. Dette er i samsvar med studien Bourke (1989) gjennomførte på europeiske banker. Funnene i analysen viser en likhet med den deskriptive statistikken, der store sparebanker i snitt har 2,5% høyere

lønnsomhet enn mellomstore sparebanker. Dette viser at mindre banker kan vurdere fusjoner eller vekststrategier som en tilnærming til å forbedre lønnsomheten.

Lønnsomhetsforskjellene mellom små, mellomstore og store sparebanker kan tilskrives flere faktorer. Bachmann og Hanstad (2013), Nilsen (2015) og Humphrey og Vale (2004) påpeker at norske sparebanker kan oppnå høyere lønnsomhet gjennom stordriftsfordeler. Dette støttes av våre resultater, som viser at store sparebanker har høyere avkastning på egenkapitalen sammenlignet med mindre banker. I tillegg synes valget av risikomodell å være en viktig faktor som kan forklare variasjonen i lønnsomhet, noe som vil bli diskutert videre i drøftingen om kapitalbinding.

Kostnadseffektivitet

Resultatene fra regresjonsanalysene (2) og (5) viser sammenhengen mellom størrelse og kostnadseffektivitet, målt ved forvaltningskapital sin innvirkning på kostnadsandelen.

Figur 9: Sammenheng mellom størrelse (v.a) og kostnadsandel (h.a) i 2022

Regresjon (2) viser sammenhengen mellom bankenes størrelse, målt i forvaltningskapital, og deres kostnadsandel. Analysen viser at en økning på en milliard i forvaltningskapital er knyttet til en nedgang på 0,1% i kostnadsandelen, med en signifikans på 0,001. Dette indikerer at en økning i størrelse ser ut til å forbedre kostnadseffektiviteten, noe som vises ved en nedgang i kostnadsandelen. I regresjon (5) observeres en tilsvarende utvikling. Når en bank går fra å være mellomstor til stor, reduseres kostnadsandelen med 2,7%. På den andre siden, hvis en bank går fra å være mellomstor til liten, øker kostnadsandelen med 3%. Koeffisientene for

disse endringene er statistisk signifikante, med signifikansnivåer på henholdsvis 0,01 og 0,001.

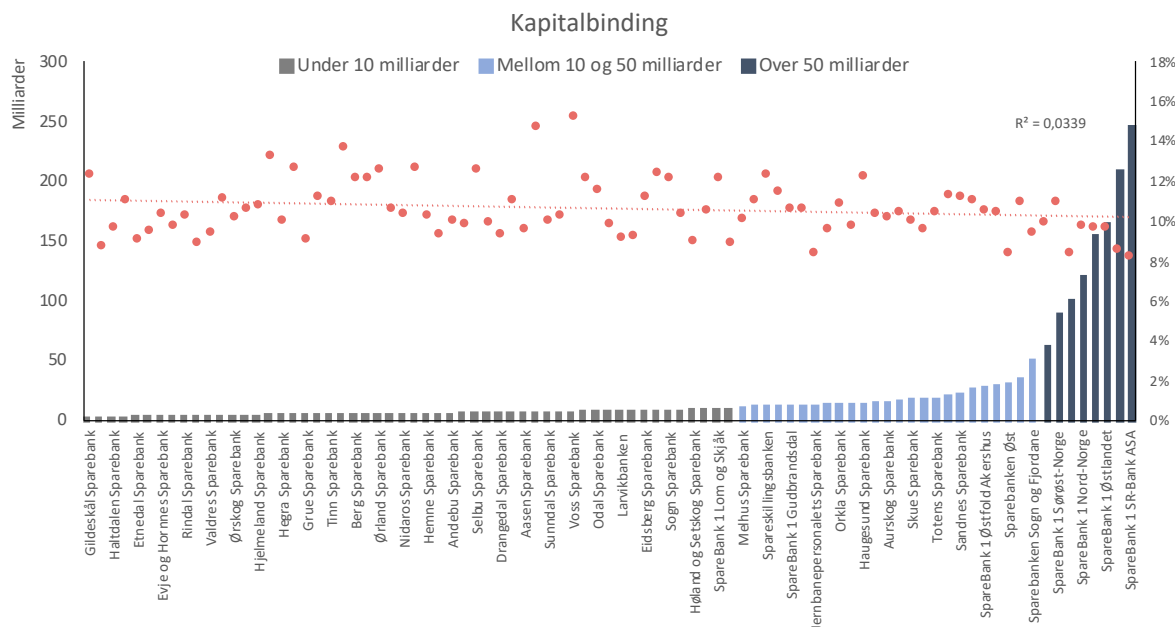
Analysen avdekker en interessant sammenheng. Variasjonen i de tre kapitalkategoriene viser tydelige forskjeller. Fra deskriptiv statistikk ser vi at større banker har en lavere gjennomsnittlig kostnadsandel sammenlignet med mindre banker. Små banker har en gjennomsnittlig kostnadsandel på 56,24 %, mens mellomstore banker ligger på 46,77 % og store banker på 38,82 %. Dette samsvarer med teorien om at stordriftsfordeler resulterer i lavere relative kostnader ved økt størrelse. Dette understøttes av den lavere variansen i kostnadsandelen for store banker, indikert ved et standardavvik på 0,0558. Denne observasjonen forsterkes ytterligere når vi bryter ned resultatene etter størrelseskategorier. Resultatene indikerer at større banker viser seg å være betydelig mer kostnadseffektive, en konklusjon som er i tråd med forventningene om at det kan oppnås skalafordeler i sparebanksektoren.

Kostnadseffektivitet er en tematikk som tidligere har blitt trukket frem som en avgjørende faktor for økt lønnsomhet i sparebanksektoren. Bachmann og Hanstad (2013), samt Humphrey og Vale (2004), har identifisert at stordriftsfordeler spiller en sentral rolle for kostnadsbesparelser i bankene. Analyser fra Øyen (Sparebank 1 Markets, 2022) understøtter dette ved å vise at effektivisering av administrasjonen og nedleggelse av unødvendige filialer bidrar til økt kostnadseffektivitet. Samlet indikerer dette at mindre banker, som ikke nyter fullt ut av stordriftsfordeler, kan stå overfor større utfordringer med å håndtere økende utgifter knyttet til risiko- og kontrollstyring, spesielt med tanke på endringer i regulatoriske rammeverk.

En fusjon kan være en effektiv løsning på utfordringene knyttet til risiko- og kontrollstyring i sparebanksektoren. Gjennom en fusjon vil sparebankene kunne dele både risikoen og byrden av compliance-arbeidet, noe som gjør prosessen mer effektiv. En fusjon kan også medføre økt kunnskap og flere ressurser. Dette styrker bankenes evne til å møte regulatoriske krav og sikrer deres langsiktige virksomhet. Et slikt samarbeid kan tilby betydelige fordeler ved å øke kapasiteten og effektiviteten, og bidrar til en robust og bærekraftig bankdrift.

Kapitalbinding

Resultatene fra regresjonsanalysene (3) og (6) viser sammenhengen mellom størrelse og kapitalbinding. Kapitalbinding er i analysen definert som bankens egenkapital i prosent av bankens totale utlån.

Figur 10: Sammenhengen mellom størrelse (v.a) og kapitalbinding (h.a) i 2022

Resultatene fra regresjon (3) indikerer en signifikant negativ sammenheng mellom kapitalbinding og forvaltningskapital, med et signifikansnivå på 0,01. Dette betyr at en økning i forvaltningskapitalen medfører en minimal reduksjon i kapitalbindingen, på kun 0,02%, noe som kan anses som nesten ubetydelig. Videre indikerer regresjonsmodell (6) at større sparebanker har en signifikant lavere andel egenkapital bak sine utlån, med en nedgang på 0,57% ved å gå fra mellomstore til store banker. Resultatet er signifikant på 0,01 nivået.

Sammenhengen mellom kapitalbinding og bankstørrelse tyder på at større banker, enten de vokser gjennom fusjoner eller organisk, har en tendens til å ha lavere kapitalbinding. For en gjennomsnittlig sparebank er imidlertid endringen i kapitalbinding minimal. Dette kan delvis forklares ved at flertallet av sparebankene anvender standardiserte risikovekter, som diskutert i kapittel 6.3.1. Videre bidrar bruken av IRB-metoden blant de større sparebankene til at disse har en lavere egenkapitalandel i forhold til sine risikovektede utlån og eksponeringer. Dette skaper et økonomisk insentiv for fusjoner blant sparebanker som gjennom en sammenslåing kan oppnå en størrelse som gjør det mulig å benytte IRB-metoden, og dermed oppnå høyere avkastning per enhet egenkapital.

Når en bank som bruker standardmetoden fusjonerer med en større bank, blir kapital frigjort, noe som kan brukes til utbytteutbetalinger eller ytterligere vekst. Dette skaper incentivet for fusjon. Det er imidlertid viktig å vurdere dette i konteksten av den kommende revisjonen av standardmetoden, som forventes implementert i 2026. Denne revisjonen antas å redusere forskjellene i kapitaldekning mellom IRB-banker og banker som bruker standardmetoden.

7.2 Fusjoner

Dette delkapittelet tar for seg resultatene og drøfting av fusjonene som har blitt gjennomført i den aktuelle tidsperioden. Først vil vi gå gjennom og diskutere nøkkeltall fra fusjonene, før vi analyserer en hypotetisk fusjon mellom to median sparebanker.

Tabell 7: Statistikk for gjennomførte fusjoner

Tabellen viser gjennomsnittlige tall for fusjonene gjennomført i tidsperioden 2013 til 2020. Perioden før inkluderer gjennomsnittlig data for de to årene i forkant av fusjonen. På samme måte presenteres gjennomsnittlige tall for de to årene i etterkant av fusjonen.

	Før fusjon	Etter fusjon	Endring
(1) Egenkapitalavkastning	7,7%	8,2%	0,48%
(2) Kostnadsandel	57,8%	51,8%	-5,98%
(4) Netto rentemargin	2,0%	1,9%	-0,07%
(5) Lån / Innskudd	119,0%	122,5%	3,52%
(6) Kapitalbinding	10,0%	11,0%	0,94%
(7) Tap på utlån	0,1%	0,2%	0,05%

I tabell 7 presenteres flere interessante funn. Statistikken reflekterer flere observasjoner konsistente med regresjonene gjennomført i kapittel 7.1. Egenkapitalavkastning (1) viser en marginal økning på 0,5% i de påfølgende to årene etter fusjonen, sammenlignet med perioden før fusjonen. Samtidig observeres en markant nedgang i kostnadsandelen (2). Dette er i samsvar med tidligere regresjonsmodeller som antyder hvordan størrelse og kostnadseffektivitet henger sammen. Et noe uventet og tilsynelatende kontraintuitivt funn er at kapitalbinding (6) øker med omtrent 0,94% etter fusjonen. Dette resultatet bryter med den opprinnelige forventningen om at økt størrelse medfører lavere kapitalbinding. Dette

understreker behovet for videre analyse for å forstå de underliggende faktorene som fører til denne endringen.

Etter en gjennomgang av fusjonene som fant sted i tidsperioden, viser det seg at ingen av fusjonspartnerne benyttet IRB-metoden i de fem årene før, under, og etter fusjonen. Dette kan bidra til å forklare hvorfor kapitaldekningen ikke blir redusert, ettersom det er de store sparebankene som viser signifikant lavere kapitaldekning, slik det kommer frem i regresjonsanalyse 6. Årsaken til en økning i kapitaldekningen kan skyldes at man for eksempel har holdt tilbake utbytte i fusjonsåret og dermed har fått oppspart egenkapital.

Økningen i kapitaldekning etter fusjoner, som reflekterer en høyere andel av egenkapital bak utlån, fører til en tilsynelatende reduksjon i egenkapitalavkastningen. Dette skyldes beregningsmetoden for egenkapitalavkastning, som er forholdet mellom årsresultat og egenkapital. Selv om det reelle årsresultatet kan øke etter fusjonen, kan den økte egenkapitalen føre til at egenkapitalavkastningen blir lavere. Denne dynamikken krever en nøye tolkning, da en lavere egenkapitalavkastning ikke nødvendigvis indikerer dårligere årsresultat, men heller en endring i bankens kapitalstruktur.

Tabell 8: Effekt av fusjon

Ved å anvende en modell som integrerer median- og gjennomsnittsverdier hentet fra den deskriptive statistikken i tabell 3 og 7, kan man estimere utfallet av en hypotetisk fusjon mellom to representative median sparebanker. Denne tilnærmingen vil resultere i en konstruert modell som illustrerer den gjennomsnittlige effekten av en bankfusjon basert på analysert data. Denne metodikken muliggjør en simulering av fusjonsscenarioet, og gir en indikasjon på de økonomiske konsekvensene en slik sammenslåing kan medføre.

	<i>Bank (før)</i>	<i>Antatt endring</i>	<i>Bank (etter)</i>
<i>Forvaltningskapital (mrd)</i>	6,7	2x	13,4
<i>Lønnsomhet</i>	8,13%	0,48 %	8,61%
<i>Kostnadsandel</i>	53,4%	-5,98 %	47,4%
<i>Netto rentemargin</i>	2,06%	-0,07 %	1,99%
<i>Kapitalbinding</i>	11,34%	0,94 %	12,28%

Effekten av fusjoner, basert på tabell 7 og tabell 8, fremhever effekten av gjennomførte fusjoner. Fusjoner fører til en betydelig reduksjon i kostnadsandelen hos sparebanker.

Tidligere forskning indikerer at effektivisering og stordriftsfordeler er viktige årsaker til kostnadsreduksjoner etter fusjon. Kvalitativ analyse peker på sammenslåing av filialer og administrative enheter som viktige tiltak for kostnadsbesparelser. Dessuten kan fusjonspartnere dra nytte av synergieffekter fra komplementære goder, noe som kan fremme vekst og redusere risiko. Over tid kan dette bidra til å styrke bankens soliditet og konkurranseevne.

Et interessant funn er at selv om kostnadsandelen faller, observeres det en økning i driftskostnadene på i underkant av 4 prosent årlig. Samtidig er den årlige veksten i forvaltningskapital høyere, slik at driftsinntektene i snitt er høyere enn driftskostnadene, og dermed observerer vi en fallende kostnadsandel. Dette indikerer at det ligger et underliggende press på lønnsomheten til bankene. Som drøftet i kvalitativ analyse, er det sannsynlig med lavere utlånsvekst de kommende årene. Dette vil kunne medføre at kostnadsandelen øker, og at sparebankene kan få redusert lønnsomhet.

Vi observerer at forholdet mellom reduksjonen i kostnadsandelen og den marginalene økningen i egenkapitalavkastning ikke samsvarer med forventningene. En nedgang på 6% i kostnadsandelen ville intuitivt medført en større økning i lønnsomheten, men realiteten er mer nyansert. Lønnsomhet er ikke kun relatert til operasjonelle kostnader, men også sterkt påvirket av bankens totale inntekter og størrelsen på egenkapitalen. En reduksjon i driftskostnader kan eksempelvis føre til bare en marginal forbedring i lønnsomheten hvis bankens inntekter ikke øker proporsjonalt, eller hvis det skjer en betydelig økning i egenkapitalen. I tabell 8 observerer vi en økning i kapitalbinding etter fusjon, noe som tyder på en økning i egenkapitalen. Dette kan være en faktor som gjør at utslagene i egenkapitalavkastningen ikke er mer markante.

En annen observasjon er hvordan synergier materialiseres. Kostnadsbesparelser kan vanligvis oppnås relativt raskt, men det tar ofte lengre tid å fullstendig realisere inntektsfordeler. Dette indikerer at forsinkelsen i å oppnå inntektssynergier medfører at lønnsomhetsforbedringene ikke umiddelbart speiler de forventede forbedringene i kostnadsstrukturen. Dette resulterer i en marginal økning i lønnsomheten på kort sikt.

Kostnader knyttet til fusjonsprosessen vil variere. Tidligere forskning antyder at kostnadene knyttet til fusjoner ligger et sted mellom 1,0 og 1,5 ganger årlige synergier (Deloitte, 2022). Reduksjonen i kostnadsandelen etter fusjonen kan forklares med at de mest betydelige

utgiftene oppstår før og under selve fusjonsprosessen. I forberedelsesfasen påløper typisk kostnader relatert til konsulenttenester, juridisk og finansiell rådgivning. Under fusjonsåret er transaksjonskostnader og restruktureringsutgifter vanligvis de største postene. Selv om det fortsatt vil påløpe kostnader knyttet til integrasjon og omstrukturering i etterkant av fusjonen, er det sannsynlig at disse ikke er like omfattende som de tidligere fasene. Dette kan forklare den markante reduksjonen i kostnadsandelen vi observerer i årene etter fusjonen.

8. Konklusjon

Sparebanksektoren i Norge befinner seg i en interessant endringsfase, hvor nye reguleringer, økt økonomisk usikkerhet og teknologisk innovasjon utfordrer bankene. Fusjoner fremstår som en strategisk respons, og temaet om en fusjonsbølge har gjenoppstått med fornyet relevans. Gjennom kvalitativ og kvantitativ analyse av norske sparebanker, avdekkes flere av insentivene bak fusjonsaktiviteten i sektoren. En sentral observasjon i utredningen er samspillet mellom økonomiske insentiver, regulatoriske rammeverk og samfunnsmessige forpliktelser. Lønnsomhet, kostnadseffektivitet og kapitalbinding står frem som sentrale insentiver som kan bidra til en strukturell endring i sparebanksektoren.

Lønnsomheten varierer betydelig mellom fusjoner, og kan innebære en rekke strategiske overveielser, som å finne fusjonspartnere med komplementerende egenskaper eller eliminere konkurrenter. Analysen indikerer en sammenheng mellom økt størrelse og lønnsomhet. Samtidig er det verdt å merke seg at for sparebanker, kan det være andre drivkrefter enn ren profittmaksimering som er avgjørende. Dette kan inkludere fokus på samfunnstjeneste og lokal tilstedeværelse.

Videre fremstår kostnadseffektivisering som et godt insentiv for fusjoner. Effektivisering kan ta mange former, fra automatisering av interne prosesser til konsolidering av tjenester og nedleggelse av overflødige filialer. For mindre banker er dette svært relevant, da de ofte står overfor større relative utgifter knyttet til kontroll og risikostyring. En fusjon vil i dette tilfelle gi bankene en partner å dele dette arbeidet med.

Et viktig insentiv for fusjoner er knyttet til kapital. Store banker, som benytter egne risikomodeller har fordelen av å holde mindre egenkapital bak sine utlån sammenlignet med mindre banker som bruker standardmodellen. Dette gir større banker fordelen i å oppnå høyere avkastning på egenkapitalen. Når en mindre sparebank som benytter standardmodellen blir en del av en større bank, vil dette frigjøre kapital som igjen kan anvendes til vekst eller utbytte.

Selv om økonomisk teori og praksis antyder at fusjoner ville vært en rasjonell tilnærming for mange banker, opererer ikke alle banker utelukkende etter profittmaksimeringsprinsippet. Mange sparebanker, drevet av samfunnsansvar, kan prioritere lokale behov og tjenester, noe som skaper en treghet mot omfattende konsolidering. Lokalpolitikere, innskytere og ansatte, som alle har en stemme i beslutningsprosesser, kan være motvillige til å godkjenne fusjoner

som kan medføre nedleggelse av lokale kontorer og svekke lokalt næringsliv. Dette understreker en viktig dimensjon av sparebankenes rolle som mer enn bare økonomiske enheter.

Selv om en viss nedgang i antall banker er forventet, indikerer den nåværende stabiliteten i banknæringen at en stor fusjonsbølge ikke er umiddelbart forstående. En slik betydelig konsolidering vil sannsynligvis kreve en større økonomisk nedtur som reduserer kredittvekst og øker konkurranse, lånetap og kostnader. Dette kan føre til at flere banker vurderer sammenslåing som et bærekraftig alternativ.

Samlet sett antyder disse faktorene at, selv om det er økonomiske og regulatoriske insentiver for bankfusjoner, spiller samfunnsmessige og lokale hensyn en vesentlig rolle i sparebankene sine strategiske beslutninger. Dermed er det ikke gitt at den rasjonelle økonomiske tilnærmingen alene vil definere fremtiden for Norges banklandskap.

9. Begrensninger og videre forskning

Særtrekk og lokale forhold begrenser overførbarheten av funnene til andre områder. Den norske sparebanksektoren skiller seg ut ved bruk av egenkapitalbevis, som er et unikt særnorsk instrument. I tillegg påvirkes fusjonsaktivitetene av lokale regulatoriske rammer, kulturelle forhold og historiske hendelser som er spesifikke for Norge. Derfor må vi være forsiktige med å generalisere funnene fra denne studien til andre populasjoner eller geografiske områder.

Gitt det begrensede antallet fusjoner i den norske sparebanksektoren, valgte vi å utelate regresjonsanalyser i delkapittel 7.2 for å unngå en modell med lav robusthet og statistisk kraft. Denne begrensningen understreker behovet for videre forskning på dette feltet, spesielt når flere fusjoner blir gjennomført.

Pre- og post fusjonsanalyse

For å få en dypere forståelse av fusjoner sin innvirkning på sparebanker, hadde det vært interessant å studere sparebankene før, under og etter en fusjon mot en kontrollgruppe. I vår utredning ser vi på sparebanksektoren og effekten av fusjon separat. Observasjonene viser generelt god utnyttelse av økonomiske synergier. En slik studie vil gi verdifulle innsikter i de faktiske økonomiske effektene av fusjoner i sparebanksektoren.

Alternative forklaringsvariabler

I videre forskning om sparebanksektoren anbefales det å vurdere bruk av andre avhengige og uavhengige variabler enn de som er benyttet i denne utredningen. Dette kan berike analysen ved å tilby nye perspektiver på de økonomiske insentivene og beslutningsprosessene innen sparebanker. Ved å inkludere et bredere spekter av variabler, kan man få en dypere forståelse av de ulike faktorene som påvirker bankenes atferd og ytelse, og dermed bidra til en mer omfattende og nyansert analyse av sparebanksektoren.

Kvalitativ analyse av fusjonsmotivasjon

Et tredje forslag er å benytte en mer kvalitativ metode for å fange opp motivasjonen sparebankene har for å fusjonere. Gjennom intervjuer og analyse av bankledernes synspunkter, kan man avdekke hvordan de vurderer faktorer som lokaltilhørighet og fusjoner med banker i andre regioner. Dette kan sammenlignes med funnene fra kvantitative analyser for å undersøke om det er en korrelasjon mellom datadrevne indikatorer og ledelsens prioriteringer og vurderinger.

10. Litteraturliste

- Andersen, H. (2022). *Tjener bankene for mye penger?* Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/bankplassen/arkiv/2022/tjener-bankene-for-mye-penger/>
- Andersen, H., & Johnsen, J. (2023b). *Effects of the new standardised approach and the new output floor for IRB banks.* Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/contentassets/33d43602e7ee48898ce289158370d376/sm8riskweight.pdf?v=06/07/2023133255>
- Andersen, H., & Johnsen, J. (2023d). *Effekter av ny standardmetode og nytt gulv for IRB-bankene.* Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/contentassets/33d43602e7ee48898ce289158370d376/staff-memo-8.pdf?v=06/07/2023133255>
- Andersen, Henrik. (2020). *Kostnadseffektiviseringen til de norske bankene kan forklares med automatisering og digitalisering.* Hentet fra Norges Bank; Staff Memo: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Signerte-publikasjoner/Staff-Memo/2020/sm-9-2020/?fbclid=IwAR2RGUtZILiB84TdzvqWJS0A0pHmhaoOXQ-smwtiF7XCluzYQC9jYmVW7p4>
- Aspenes, K., & Levang, G. (2020). *Kundeutbytte i norske sparebanker.* Hentet fra Universitetet i Agder: <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/2677077/Kjetil%20Bakervik%20Aspenes.pdf?sequence=1>
- Bachmann, & Hanstad. (2013). *Lønnsomhet i norske sparebanker.* Hentet fra Norges Handelshøyskole: https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/165397/R12_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Baksås, T. (2007). *Sparebankenes respons på endringer i rammebetingelser.* Hentet fra Norges Handelshøyskole: <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/handle/11250/167993>
- Berk, J., & DeMarzo, P. (2017). *Corporate Finance.* Harlow: Pearson Education.
- Berversmark, A. (2019). *Fusjon av sparebank.* Hentet fra NTNU: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2617297>
- Bogetoft, P., Wang, D. *Estimating the Potential Gains from Mergers.* J Prod Anal **23**, 145–171 (2005). Hentet fra Research Gate: <https://doi.org/10.1007/s11123-005-1326-7>
- Bourke, P. (1989). *Concentration and other determinants of bank profitability in Europe, North America and Australia.* Hentet fra Science Direct: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.nhh.no/science/article/pii/0378426689900204?fbclid=IwAR2Dtv91qIbUR8kd6e4th0rmO4NGhYC8f2d6gYAUpdQRM99xItSIyjb7Zgg>
- Boye, K., & Meyer, C. (2008). *Fusjoner og Oppkjøp.* Cappelen Akademisk.
- CFI. (2023). *Strategic Alliances.* Hentet fra Corporate Finance Institute: https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/strategic-alliances/?fbclid=IwAR3PAHxJDbDIych6XbmJwY7wxkrad6_Gvv6jvpAvsZZ2Qcy_RFbsf6x3ctM

-
- Deloitte. (2022). *Sparebankrapporten 2022*. Hentet fra Deloitte <https://nor.deloitte.com/rs/712-CNF-326/images/Sparebankrapporten-2022.pdf>
- EPSI. (2023). *Bankstudien 2023*. Hentet fra EPSI: <https://www.epsi-norway.org/wp-content/uploads/2023/09/epsi-norge-bankstudien-2023.pdf>
- Farstad, H. (2022). *Sparebankene styrket inn i sitt tredje hundreår*. Hentet fra Finansfokus: <https://www.finansfokus.no/2022/04/21/sparebankene-styrket-inn-i-sitt-tredje-hundrear/>
- Finans Norge. (2023). *Fakta om norsk banknæring*. Hentet fra Finans Norge: https://www.finansnorge.no/tema/statistikk-og-analyse/bank/fakta-om-norsk-banknaring/?fbclid=IwAR07mPo_tQxuEp0TIFrvMryzBspoFPH4PyH8aMMhgT7-kGPLbd664uyKH6s
- Finansforetaksloven (2015), *Lov om finansforetak og finanskonsern* (LOV-2015-04-10-17). Hentet fra lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2015-04-10-17>
- Finanstilsynet. (2019). *PSD 2 - grensekryssende virksomhet*. Hentet fra finanstilsynet: <https://www.finanstilsynet.no/tema/psd-2---eus-reviderte-betalingstjenestedirektiv/grensekryssende-virksomhet-under-psd-2/>
- Finanstilsynet. (2020). *Forslag om begrensninger i adgangen til å foreta fondsemisjon i sparebanker*. Hentet fra finanstilsynet: https://www.regjeringen.no/contentassets/1a05768d82a24af3a771e2caf5c7a48d/horingsnotat_reglene-om-fondsemisjon-i-sparebanker-med-egenkapitalbevis-2364085.pdf
- Finanstilsynet. (2022a). *Kapitaldekning*. Hentet fra finanstilsynet: <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/>
- Finanstilsynet. (2022b). *Banker*. Hentet fra finanstilsynet: https://www.finanstilsynet.no/tilsyn/banker/?fbclid=IwAR0nzErUnaM6PAq4GHGm_v3L4kT9WeHEnUCux9zdbORCfjKB2Ntfy__rdX0
- Finanswatch. (2022). *Stordriftsfordelene blant sparebankene har økt kraftig*. Hentet fra finanswatch: <https://finanswatch.no/nyheter/bank/article13492825.ece>
- Finanswatch. (2023). *Går ut av Eika alliansen*. Hentet fra finanswatch: <https://finanswatch.no/nyheter/bank/article16223193.ece>
- Forbrukerrådet. (2023). *Bytteundersøkelsen*. Hentet fra Forbrukerrådet: <https://storage02.forbrukerradet.no/media/2023/04/bytteundersokelsen-2023-1.pdf?fbclid=IwAR0gF5FGPfiOm9r71ALWqX8pRjGIo8IEyPMDhbTbif0jUjmV2pN72tXS9K0>
- Goddard, J., Molyneux, P., & Wilson, J. (2004). *The profitability of european banks: a cross-sectional and dynamic panel analysis*. Hentet fra Wiley: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.nhh.no/doi/abs/10.1111/j.1467-9957.2004.00397.x?fbclid=IwAR3ZjnyrOk-PUaI9X8TQeapT9xkXr02fAbqqBz2tZjCsqSrQJkkXZzn9HvQ>
- Havnerås, J., & Langerud, T. (2019). *Strukturendring i sparebankbransjen*. Hentet fra Universitet i Agder: <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/2625593>
- Humphrey, D., & Vale, B. (2004). *Scale economies, bank mergers, and electronic payments: A spline function approach*. Hentet fra Science Direct: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378426603002127>

-
- Investopedia. (2023). *Variance Inflation Factor*. Hentet fra investopedia: <https://www.investopedia.com/terms/v/variance-inflation-factor.asp>
- Jacobsen, D. (2000). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* Høyskoleforlaget.
- Jensen, M., & Meckling, W. (1976). *Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure*. Hentet fra Science Direct: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.nhh.no/science/article/pii/0304405X7690026X>
- Johnson, G., Scholes, K., & Whittington, R. (2008). *Exploring corporate strategy*. Pearson Education Limited.
- Løvås, G. (2018). *Statistikk for universiteter og høyskoler*. Universitetsforlaget.
- Lund, A., & Nordal, K. (2017). *Endringer i bankreguleringen etter finanskrisen i 2008*. Hentet fra Norges Bank: https://www.norges-bank.no/contentassets/02a47c7b070a485084090922a1f2c17e/aktuell_kommentar_5_2017.pdf?v=06/14/2017104650
- Meinich, P. (2020). *Statsbanken*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/statsbank>
- Newsweb. (2018). *Sier opp avtalen med Eika Gruppen AS*. Hentet fra Newsweb: <https://newsweb.oslobors.no/message/442131>
- Nilsen, M. (2015). *Lønnsomhet i norske mellomstore banker*. Hentet fra Universitetet i Agder: <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/298854/Regine%20Marie%20Nilsen.pdf?sequence=1&fbclid=IwAR2PETawJX1u7Jnr0o2vfWIKNjOa0xVHPoQiuV4gv3VS5QPvyTcXf72A7c>
- Norges Bank. (2020). *Pengepolitikk*. Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/tema/pengepolitikk/Inflasjon/>
- Norges Bank. (2021). *FinTech, BigTech og krypto – vil ny teknologi gjøre bankene overflødige?*. Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2021/2021-05-11-bache/>
- Norges Bank. (2022a). *Finansiell stabilitet 2022*. Norges Bank:
- Norges Bank. (2022b). *Råd om krav til systemrisikobuffer*. Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Brev-og-uttalelser/2022/2022-11-07-systemrisikobuffer/>
- Norges Bank. (2022c). *Det finansielle systemet 2022*. Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Publikasjoner/det-norske-finansielle-systemet/2022-dnfs/innhold/>
- Norges Bank. (2023a). *Finansiell stabilitet 2023*. Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Publikasjoner/Finansiell-stabilitet---rapport/2023-1-finansiell-stabilitet/>
- Norges Bank. (2023b). *Utsikter til svak vekst*. Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Publikasjoner/Regionalt-nettverk/2023/32023/?fbclid=IwAR2XTqyYDHR9UTvetU4rJoYbK9CndR2TPGWRQLt4KHGZx0WpymfxxUMiJlM>

- Norges Bank. (2023c). *Det norske finansielle systemet*. Hentet fra Norges Bank: https://www.norges-bank.no/contentassets/41a6f8ea7d9842d994b9de750fd6c570/dnfs_2023.pdf?v=08312023161140
- Norne Securities. (2022). *Egenkapitalbevis*. Hentet fra Norne Securities: <https://norne.no/wp-content/uploads/2022/05/EK-bevis-Infoark-22.pdf>
- NOU 2000: 9. (2000). *Konkurranseflater i finansnæringen*. Hentet fra regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-9/id117179/?ch=1>
- NOU 2009: 02. (2009). *Kapital- og organisasjonsformer i sparebanksektoren mv. — Utredning nr. 22 fra Banklovkommisjonen*. Hentet fra Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-02/id543313/?ch=1>
- NOU 2023:6. (2023). *Finanstilsynet i en ny tid – ny lov om Finanstilsynet*. Hentet fra regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-6/id2964628/?ch=1>
- Nyhus, E. (2023). *Husbanken*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/Husbanken>
- Pareto Securities. (2017). *Investere i egenkapitalbevis*. Hentet fra Pareto Securities: <https://www.paretosec.no/aktuellt/investere-i-egenkapitalbevis>
- Porter, M. (1994). *Konkurransestrategi*. Tano.
- Prop. 125 L (2013-2014). *Lov om finansforetak og finanskonsern (finansforetaksloven)*. Finansdepartementet. Hentet fra regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Prop-125-L-20132014/id763465/?ch=1>
- Prop. 147 LS (2020-2021). *Endringer i finansforetaksloven mv. (Kapitalkravs- og krisehåndteringsregler for finansforetak mv.)* Hentet fra regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-147-ls-20202021/id2843611/>
- PwC Norge. (2023). *En annerledes bank med store ambisjoner*. Hentet fra PwC: <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/en-annerledes-bank-med-store-ambisjoner.html>
- Regjeringen. (2020). *Beredskap i den finansielle infrastrukturen*. Hentet fra regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/beredskap/id2353825/?fbclid=IwAR0VpohOAs1tChwJZ5syaI-XoS2YvMpuubqaKKL0MrM7x64jVkv1qsP62Jw>
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2019). *Research Methods for Business Students*. Pearson Education Limited.
- Skatteetaten. (2019). *Utdeling av kundeutbytter*. Hentet fra Skatteetaten: <https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/uttalelser/bfu/sporsmal-om-utdeling-av-kundeutbytter-fra-en-sparebank-gir-fradragsrett/>
- SNL. (2023). *SpareBank 1*. Hentet fra Store Norske Leksikon: https://snl.no/SpareBank_1
- Sparebankforeningen. (2019). *Strukturutvikling i sparebankene*. Hentet fra Sparebankforeningen: <https://www.sparebankforeningen.no/om-oss/strukturutvikling-i-sparebankene/>

-
- Sparebankforeningen. (2023). *Fusjoner og endringer hos sparebankene*. Henten fra Sparebankforeningen: <https://www.sparebankforeningen.no/om-oss/fusjoner-og-endringer/>
- Sparebankstiftelsen DNB. (2023). *Vår historie*. Hentet fra Sparebankstiftelsen: <https://sparebankstiftelsen.no/var-historie/>
- Statistisk Sentralbyrå. (2023a). *Konjunkturtendensene*. Hentet fra Statistisk Sentralbyrå: <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/konjunkturer/statistikk/konjunkturtendensene>
- Statistisk Sentralbyrå. (2023b). *Bruttonasjonalprodukt*. Hentet fra Statistisk Sentralbyrå: <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/faktaside/norsk-okonomi>
- Statistisk Sentralbyrå. (2023c). *Økonomiske analyse 1/2023*. Hentet fra Statistisk Sentralbyrå: <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/okonomiske-analyser/okonomiske-analyser-1-2023>
- Stortinget. (2021). *Ny EU-bankpakke skal gjennomføre Basel III*. Hentet fra Stortinget: <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/EU-EOS-informasjon/EU-EOS-nytt/2021/eueos-nytt---3.-november-2021/ny-eu-bankpakke-skal-gjennomfore-basel-iii/>
- Thorbjørnsen, H. (2011). *Fusjoner og oppkjøp - Hva med kunden da?* Magma - Tidsskrift for økonomi og ledelse (57).
- Thue, L. (2014). *Forandring og forankring - sparebankene i Norge 1822 - 2014*. Universitetsforlaget.
- Wooldridge, J. (2020). *Introductory econometrics: a modern approach*. Cengage Learning.
- Wooldridge, J. M. (2022). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. Cambridge: MIT Press.

Appendiks

A.1 Oversikt over inkluderte banker

ID	Bank Navn	ID	Bank Navn	ID	Bank Navn
1	Aasen Sparebank	45	Kvinesdal Sparebank	89	Spydeberg Sparebank
2	Åfjord Sparebank	46	Larvikbanken	90	Stadsbygd Sparebank
3	Agder Sparebank	47	Larvikbanken - din personlige sparebank	91	Strømmen Sparebank
4	Andebu Sparebank	48	Larvikbanken Brunlanes Sparebank	92	Sunnal Sparebank
5	Arendal og Omegns Sparekasse	49	Lillesands Sparebank	93	Surnadal Sparebank
6	Askim og Spydeberg Sparebank	50	Lillestrøm Sparebank	94	Time Sparebank
7	Askim Sparebank	51	Lofoten Sparebank	95	Tinn Sparebank
8	Aurland Sparebank	52	Luster Sparebank	96	Tolga-Os Sparebank
9	Aurskog Sparebank	53	Marker Sparebank	97	Trøgstad Sparebank
10	Bamble Sparebank	54	Meldal Sparebank	98	Tysnes Sparebank
11	Berg Sparebank	55	Melhus Sparebank	99	Valdres Sparebank
12	Bien Sparebank AS	56	Modum Sparebank	100	Valle Sparebank
13	Bien Sparebank ASA	57	Neset Sparebank	101	Vang Sparebank
14	Birkenes Sparebank	58	Nidaros Sparebank	102	Vegårshei Sparebank
15	Bjugn Sparebank	59	Odal Sparebank	103	Vestre Slidre Sparebank
16	Blaker Sparebank	60	Ofoten Sparebank	104	Vik Sparebank
17	Bud Fræna og Hustad Sparebank	61	Opdals Sparebank	105	Voss Sparebank
18	Cultura Sparebank	62	Orkdal Sparebank	106	Fana Sparebank
19	Drangedal og Tørdal Sparebank	63	Orkla Sparebank	107	Helgeland Sparebank
20	Drangedal Sparebank	64	Ørland Sparebank	108	Jæren Sparebank
21	Eidsberg Sparebank	65	Ørskog Sparebank	109	Romerike Sparebank
22	Etne Sparebank	66	Oslofjord Sparebank	110	Sandnes Sparebank
23	Etnedal Sparebank	67	Østre Agder Sparebank	111	SpareBank 1 BV
24	Evje og Hornnes Sparebank	68	Rindal Sparebank	112	SpareBank 1 Helgeland
25	Flekkefjord Sparebank	69	Romsdal Sparebank	113	SpareBank 1 Nord-Norge
26	Fornebu Sparebank	70	Rørosbanken Røros Sparebank	114	SpareBank 1 Nordmøre
27	Gildeskål Sparebank	71	Selbu Sparebank	115	SpareBank 1 NordVest
28	Gjerstad Sparebank	72	Skagerrak Sparebank	116	SpareBank 1 Østfold Akershus
29	Grong Sparebank	73	Skudenes & Aakra Sparebank	117	SpareBank 1 Østlandet
30	Grue Sparebank	74	Skue Sparebank	118	SpareBank 1 Ringerike Hadeland
31	Haltdalen Sparebank	75	Sogn Sparebank	119	SpareBank 1 SMN
32	Harstad Sparebank	76	Søgne og Greipstad Sparebank	120	SpareBank 1 Sørøst-Norge
33	Haugesund Sparebank	77	Soknedal Sparebank	121	SpareBank 1 SR-Bank ASA
34	Hegra Sparebank	78	SpareBank 1 Gudbrandsdal	122	Sparebanken Hedmark
35	Hemne Sparebank	79	Sparebank 1 Hallingdal Valdres	123	Sparebanken Møre
36	Hjartdal og Gransherad Sparebank	80	SpareBank 1 Lom og Skjåk	124	Sparebanken Øst
37	Hjelmeland Sparebank	81	Sparebank 1 Modum	125	Sparebanken PLUSS
38	Høland og Setskog Sparebank	82	SpareBank 1 Nøtterøy-Tønsberg	126	Sparebanken Sogn og Fjordane
39	Hønefoss Sparebank	83	SpareBank 1 Søre Sunnmøre	127	Sparebanken Sør
40	Indre Sogn Sparebank	84	Sparebank 68 grader Nord	128	Sparebanken Telemark
41	Jernbanepersonalets Sparebank	85	Sparebanken DIN	129	Sparebanken Vest
42	Klæbu Sparebank	86	Sparebanken Hemne	130	Totens Sparebank
43	Klepp Sparebank	87	Sparebanken Narvik		
44	Kragerø Sparebank	88	Sparekillingsbanken		

A.2 Oversikt over inkluderte fusjoner

År	Bank (Pre - merger)	Bank (Post - merger)
2013	Nes Prestegjelds Sparebank Hol Sparebank	Skue sparebank
2013	Bø sparebank Seljord sparebank	Sparebanken Din
2014	Sparebanken pluss Sparebanken sør	Sparebanken Sør
2015	Spydeberg sparebank Askim Sparebank	Askim og Spydeberg Sparebank
2015	Klepp Sparebank Time Sparebank	Jæren Sparebank
2017	Orkdal sparebank Meldal Sparebank	Orkla Sparebank
2017	Gjerstad Sparebank Vegårshei Sparebank	Østre Agder Sparebank
2017	Vang Sparebank Vestre Slidre Sparebank	Valdres Sparebank
2017	Bamble Sparebank Kragerø Sparebank	Skagerrak Sparebank
2017	SpareBank 1 Nøtterøy Tønsberg SpareBank 1 BV	SpareBank 1 BV
2018	Neset Sparebank Bud Fræna og Hustad Sparebank	Romsdal Sparebank
2019	Vik Sparebank Aurland Sparebank Indre Sogn Sparebank	Sogn Sparebank
2019	Harstad Sparebank Lofoten Sparebank	Sparebank 68° Nord
2020	Ofoten Sparebank Sparebank 68° Nord	Sparebank 68° Nord
2020	Hønefoss Sparebank Skue Sparebank	Skue Sparebank

A.3 Oversikt over inkluderte forklaringsvariabler

Kategori	Variabel	Formel / Forklaring
Bankspesifikke variabler	Egenkapitalavkastning	Resultat / Egenkapital
	Kostnadsandel	Driftskostnader / Driftsinntekter
	Netto rentemargin	Utlånsrente - Innskuddsrente
	Forvaltningskapital	Bankens samlede eiendeler
	Kapitalbinding	Regnskapsmessig verdi av midlene finansinstitusjonen har til forvaltning
	Tap på utlån	Tap på utlån / Brutto utlån
	Vekst i forvaltningskapital	$(FK \text{ i år } 1 - FK \text{ i år } 0) / FK \text{ i år } 0$
	Vekst i utlån	$(Utlån \text{ i år } 1 - utlån \text{ i år } 0) / utlån \text{ i år } 0$
Vekst i innskudd	$(Innskudd \text{ i år } 1 - Innskudd \text{ i år } 0) / Innskudd \text{ i år } 0$	
Makroøkonomiske variabler	BNP	Årlig BNP vekst
	Inflasjon	Årlig gjennomsnittlig inflasjon
	Styringsrente	Årlig gjennomsnittlig styringsrente
Dummyvariabler	Fusjon	Dummy = 1 ved fusjon, 0 ellers
	Størrelse	Dummy = 1 for størrelse små, mellomstore og store selskaper, 0 ellers
	Børsnotert	Dummy = 1 hvis børsnotert, 0 ellers
	Egenkapitalbevis	Dummy = 1 hvis utstedt egenkapitalbevis, 0 ellers

A.4 Deskriptiv statistikk

Variabel	Størrelse	Obs	Gj.sn	St.dev	Min	Max
Egenkapitalavkastning	Små	746	7,65%	0,0268	-0,1065	0,1797
	Mellomstor	175	9,00%	0,0260	-0,0731	0,1609
	Store	63	11,48%	0,0278	0,0467	0,2201
	<i>Gjennomsnitt</i>	<i>984</i>	<i>8,13%</i>	<i>0,0285</i>	<i>-0,1064</i>	<i>0,2200</i>
Kostnadsandel	Små	746	56,24%	0,0950	0,3287	1,0641
	Mellomstor	175	46,77%	0,0832	0,2699	0,9235
	Store	63	38,82%	0,0558	0,2884	0,5467
	<i>Gjennomsnitt</i>	<i>984</i>	<i>53,44%</i>	<i>0,1049</i>	<i>0,2699</i>	<i>1,0641</i>
Ren kjernekapital	Små	658	19,37%	0,0310	0,1253	0,2997
	Mellomstor	160	18,10%	0,0242	0,1202	0,2647
	Store	59	18,32%	0,0324	0,1145	0,3144
	<i>Gjennomsnitt</i>	<i>877</i>	<i>19,07%</i>	<i>0,0304</i>	<i>0,1145</i>	<i>0,3144</i>
Netto rentemargin	Små	746	2,09%	0,0031	0,0136	0,0414
	Mellomstor	175	1,96%	0,0027	0,0134	0,0267
	Store	63	1,94%	0,0025	0,0151	0,0255
	<i>Gjennomsnitt</i>	<i>984</i>	<i>2,06%</i>	<i>0,0030</i>	<i>0,0134</i>	<i>0,0414</i>
Vekst i forvaltningskapital	Små	746	6,97%	0,0541	-0,1116	0,4770
	Mellomstor	175	4,86%	0,0434	-0,0795	0,2372
	Store	63	6,11%	0,0458	-0,0879	0,1907
	<i>Gjennomsnitt</i>	<i>984</i>	<i>6,54%</i>	<i>0,0654</i>	<i>-0,1116</i>	<i>0,4770</i>
Lån / Innskudd	Små	746	115,67%	0,1302	0,6663	1,5564
	Mellomstor	175	124,22%	0,1191	0,9542	1,4954
	Store	63	119,34%	0,1600	0,8660	1,6416
	<i>Gjennomsnitt</i>	<i>984</i>	<i>117,43%</i>	<i>0,1344</i>	<i>0,6663</i>	<i>1,6416</i>
Kapitaliseringsgrad	Små	746	11,22%	0,0199	0,0599	0,1734
	Mellomstor	175	11,94%	0,0162	0,0769	0,1551
	Store	63	11,10%	0,0175	0,0796	0,1686
	<i>Gjennomsnitt</i>	<i>984</i>	<i>11,34%</i>	<i>0,0193</i>	<i>0,0599</i>	<i>0,1734</i>
Tap på utlån	Små	746	0,17%	0,0022	-0,0099	0,0193
	Mellomstor	175	0,18%	0,0021	-0,0029	0,0129
	Store	63	0,26%	0,0025	-0,0006	0,0118
	<i>Gjennomsnitt</i>	<i>984</i>	<i>0,18%</i>	<i>0,0022</i>	<i>-0,0099</i>	<i>0,0193</i>

A.5 Robusthet

For å sikre at estimatene i en regresjonsanalyse er BLUE¹⁴ som beskrevet av Wooldridge (2020), er det nødvendig at fem sentrale antagelser er oppfylt:

1. Lineær sammenheng

Forholdet mellom den avhengige variabelen og de uavhengige variablene må være lineært.

2. Normalfordelte residualer med null forventning

Residualene (forskjellen mellom de observerte og modellpredikerte verdiene) bør være normalfordelt med en gjennomsnittsverdi på null.

3. Ingen perfekt multikollinearitet

I datasettet skal det ikke være perfekt lineær avhengighet mellom noe av de uavhengige variablene.

4. Konstant varians i residualene

Variansen til residualene må være konstant over alle observasjoner, også kjent som homoskedastisitet.

5. Ingen autokorrelasjon i residualene

Det eksisterer ikke autokorrelasjon mellom residualene.

Å oppfylle disse kriteriene sikrer at regresjonsestimatene er de mest presise og pålitelige innenfor den gitte modellspefikasjonen, og bidrar til å styrke den statistiske påliteligheten av analyseresultatene i en regresjonsmodell (Wooldridge, 2020). I vår masterutredning benytter vi en metode som estimerer en lineær sammenheng mellom avhengige og uavhengige variabler i perioden 2013 til 2022. De avhengige variablene i våre analyser er lønnsomhet, kapitalbinding og kostnadseffektivitet, mens de uavhengige variablene inkluderer ulike kontrollvariabler. Med hensyn til modellens antagelser, vurderer vi forutsetning 1 som oppfylt, ettersom modellen benytter lineære parametere. For å verifisere de resterende forutsetningene gjennomfører vi formelle tester for å undersøke deres gyldighet.

¹⁴ Best Linear Unbiased Estimators

Faste (FE) og tilfeldige (RE) effekter – Hausman test

FE-metoden og RE-metoden er to vanlige tilnærminger i paneldataanalyse. FE-modellen brukes når det er grunn til å tro at det finnes uobserverte, tid-uavhengige variabler som er korrelerte med forklaringsvariablene. Denne metoden fjerner effekten av disse uobserverte variablene ved å se på endringer innenfor hver enhet over tid. RE-modellen, derimot, antar at disse uobserverte variablene er ukorrelerte med forklaringsvariablene og kombinerer tidsvariasjon og tverrsnittsvariasjon for å gi estimater. RE er ofte mer effektiv enn FE, siden den bruker alt av tilgjengelig informasjon i dataene (Wooldridge J. , 2020).

Hausman-testen brukes for å avgjøre hvilken metode som er mest passende for et gitt datasett. Denne testen sammenligner de bankspesifikke koeffisientene fra FE- og RE-modellene. Den undersøker om det er noen signifikante forskjeller mellom dem. Ingen signifikant forskjell, antyder at RE-modellen er passende. En signifikant forskjell, indikerer dette at det finnes korrelasjon mellom forklaringsvariablene og de uobserverte individspesifikke effektene. I dette tilfelle vil FE-modellen bli foretrukket for å unngå forvrengning (Wooldridge J. , 2020).

Tabell A. 1: Hausman test

Tabellen viser resultatene fra hausman testen, gjennomført i forkant av regresjonsmodellene presentert i utredningen.

Regresjonsmodell	Chi2 (7)	Prob > chi2
(1) Egenkapitalavkastning	23,44	0,0014
(2) Kostnadsandel	102,66	0,0000
(3) Kapitalbinding	56,14	0,0000

Gjennomføringen av Hausman-testene viser signifikante forskjeller mellom faste effekter og tilfeldige effekter. Disse forskjellene kommer frem gjennom høye chi-kvadratverdier og lave p-verdier. De tyder på en sterk sammenheng mellom variablene vi studerer og de uendrede egenskapene ved hver bank. På grunn av dette er FE-modellen foretrukket fremfor RE-modellen, da den tar hensyn til denne sammenhengen.

Shapiro – Wilk

Shapiro-Wilk-testen brukes for å vurdere om et datasett er normalfordelt. Nullhypotesen er at dataene er normalfordelt, mens alternativhypotesen er at de ikke er det. Testen gir en W-verdi, som varierer mellom 0 og 1. Dersom forholdet mellom variansen i datasettet og den forventede

variansen i en normalfordeling er nær 1, underbygger dette nullhypotesen om at dataene er normalfordelt. Vi benytter p – verdien knyttet til Shapiro – wilk testen for å avgjøre om vi skal forkaste nullhypotesen (Investopedia, 2023).

Tabell A. 2: Resultater Shapiro – Wilk

Tabellen viser W – estimator og den tilknyttede sannsynligheten for de avhengige variablene.

Variabel	Obs	W	V	z	Prob>z
Egenkapitalavkastning	984	0.94776	32.469	8.613	0.00000
Kostnadsandel	984	0.97666	14.503	6.619	0.00000
Kapitalbinding	984	0.99607	2.440	2.207	0.01365

Shapiro – Wilk testen indikerer at de avhengige variablene ikke har normalfordelte residualer. Så lenge residualene er tilnærmet normalfordelt, kan dette være uproblematisk (Løvås, 2018). På bakgrunn av dette har vi hentet ut histogrammer (Appendiks 6) og QQ - plots (Appendiks 7). Med disse som utgangspunkt kommer vi frem til at det ikke er problematisk. Dette underbygges ytterligere av at dataen dekker hele utvalget av sparebanker, ikke bare stikkprøver. Dermed vil kravet om normalfordelingen stå mindre sentralt.

Robuste standardfeil

Heteroskedastisitet i regresjonsanalyser oppstår når variansen i feilledet varierer mellom de ulike observasjonene. Dette problemet påvirker ikke nøyaktigheten eller den kausale tolkningen av de estimerte koeffisientene, men det påvirker hvordan vi beregner variansen av disse estimatene. Når det er heteroskedastisitet, kan de vanlige metodene for å beregne standardfeil lede til misvisende resultater. Dette kan igjen påvirke påliteligheten av de statistiske testene våre (Wooldridge, 2020). Vi bruker robuste standardfeil på grunn av heteroskedastisitet i vårt datasett. Dette sikrer pålitelige standardfeilestimater og opprettholder integriteten i vår statistiske analyse.

Varians inflasjonsfaktoren (VIF)

Varians inflasjonsfaktoren er en indikator benyttet i vår regresjonsanalyse for å vurdere multikollinearitet. En VIF-verdi på 1 indikerer ingen korrelasjon, mens verdier mellom 1 og 5 signaliserer moderat korrelasjon, som vanligvis ikke er problematisk. Imidlertid indikerer VIF-verdier over 5 høy korrelasjon, noe som kan forvrengte resultater og redusere regresjonsmodellens pålitelighet (Investopedia, 2023). Vi vil gjennomføre en VIF-test for de

tre første regresjonsmodellene våre. Vi vil kun inkludere de primære økonomiske variablene relatert til bankens ytelse. De makroøkonomiske kontrollvariablene og årlige dummyvariabler betraktes som eksogene, og følgelig utelates de fra testen.

Tabell A. 3: Resultater fra VIF test

Tabellen viser resultatene fra varians inflasjonsfaktor testen. Testen tar for seg de tre regresjonsmodellene, med lønnsomhet, kostnadseffektivitet og kapitaldekning som avhengige variabler.

Variabel	Egenkapitalavkastning	Kostnadsandel	Kapitalbinding
Egenkapitalavkastning	-	1,54	3,23
Kostnadsandel	1,72	-	3,38
Kapitalbinding	2,68	2,52	-
Vekst i forvaltningskapital	3,53	3,54	3,52
Børsnotert	2,25	2,24	2,17
Forvaltningskapital	1,69	1,65	1,65
Lån til innskudd	1,65	1,51	1,68
Rentemargin	1,21	1,24	1,26
Utlånstap	1,09	1,28	1,46
Mean VIF	1,98	1,94	2,29

Resultatene fra VIF-testen indikerer lav grad av multikollinearitet mellom de uavhengige variablene i analysen. Dette betyr at variablene ikke deler en perfekt lineær avhengighet, og dermed anses forutsetning 3 som oppfylt.

Wooldridge

Vi benytter Wooldridge-testen for å avdekke eventuell autokorrelasjon i paneldata modellene. Autokorrelasjon refererer til en situasjon der modellens feilledd er korrelert over tid, noe som kan føre til skjevheter i estimer og standardfeil. I denne testen sier nullhypotesen at autokorrelasjon ikke er til stede i modellen, mens alternativhypotesen sier det motsatte (Wooldridge J. M., 2022).

Tabell A. 4: Resultater fra Wooldridge test

Tabellen tar for seg resultatene av Wooldridge testen gjennomført for å fange opp om det er autokorrelasjon i regresjonsmodellene.

Modell	Egenkapitalavkastning	Kostnadsandel	Kapitalbinding
F	2,441	3,481	245,863
Prob > F	0,1210	0,0646	0,0000

Testen har avdekket autokorrelasjon i modellen der kapitalbinding er den avhengige variabelen. Vi er oppmerksomme på at autokorrelasjon kan påvirke påliteligheten av estimatene. Implementeringen av robuste standardfeil og faste effekter bidrar til å håndtere dette, selv om det ikke eliminerer problemet fullstendig.

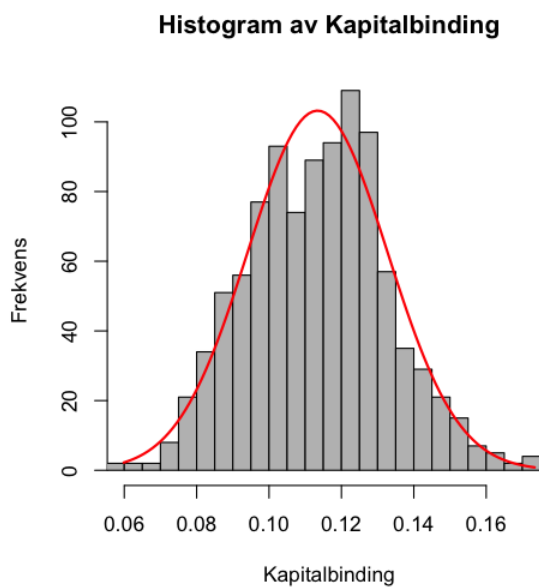
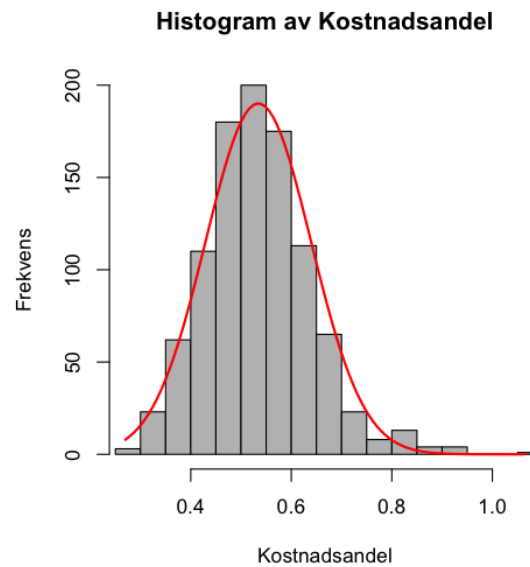
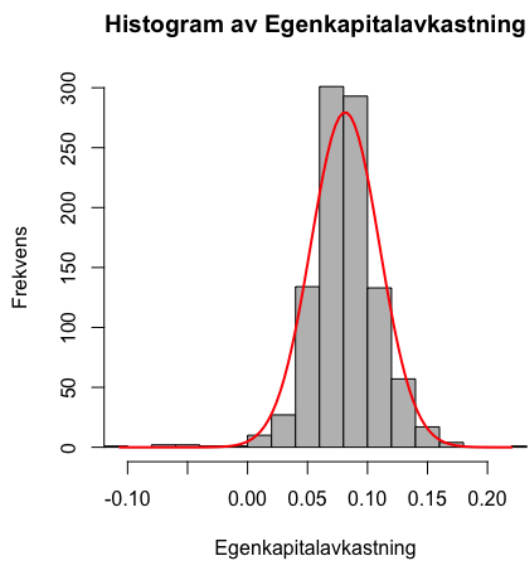
A.6 Korrelasjonsmatrise

En korrelasjonsmatrise gir en oversikt over forholdet mellom variablene i et datasett ved å måle styrken og retningen av lineære sammenhenger mellom dem. Matrisen inneholder koeffisienter som varierer fra -1 til 1. Dette indikerer henholdsvis fullstendig negativ og positiv lineær sammenheng. 0 indikerer ingen lineær sammenheng.

	Forvaltningskapital	Kostnadsandel	Netto rentemargin	Kapitalbinding	Tap på utlån	Styringsrente	Inflasjon	BNP vekst
Forvaltningskapital	1,00	-0,46	-0,15	-0,04	0,14	-0,04	0,06	0,03
Kostnadsandel	-0,46	1,00	0,16	-0,21	-0,03	0,05	-0,10	0,00
Netto rentemargin	-0,15	0,16	1,00	0,10	0,06	0,28	0,13	0,03
Kapitalbinding	-0,04	-0,21	0,10	1,00	0,01	-0,25	0,30	0,07
Tap på utlån	0,14	-0,03	0,06	0,01	1,00	-0,03	0,07	0,01
Styringsrente	-0,04	0,05	0,28	-0,25	-0,03	1,00	0,04	0,01
Inflasjon	0,06	-0,10	0,13	0,30	0,07	0,04	1,00	0,55
BNP vekst	0,03	0,00	0,03	0,07	0,01	0,01	0,55	1,00

A.7 Histogram over residualene

Grafene illustrerer fordelingen av residualene for de avhengige variablene brukt i regresjonsanalysene. Y-aksen representerer observasjonsfrekvensen, mens x-aksen måler størrelsen på residualene. Et sammenfallende mønster mellom søylene og normalkurven antyder at residualene følger en omtrentlig normalfordeling.

A.8 QQ plots

Grafene presenterer QQ-plott av residualene for de avhengige variablene. Y-aksen representerer kvantilene fra de observerte residualene, mens x-aksen viser kvantilene fra en normalfordeling.

